

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Diplomová práce

Teorie úpadku - aplikace na moc USA

Binh Le Thanh

Plzeň 2018

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Mezinárodní vztahy

Diplomová práce

Teorie úpadku - aplikace na moc USA

Binh Le Thanh

Vedoucí práce:

PhDr. Pavel Hlaváček, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2018

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2018

.....

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji vedoucímu své práce PhDr. Pavlu Hlaváčkovi, Ph.D. za cenné rady, připomínky a odborné vedení práce.

SEZNAM ZKRATEK

A2/AD	<i>Anti-access / area denial</i> – zamezení přístupu / nevpuštění do prostoru
ASBM	Proti-balistické střely
ASEAN	Sdružení národů jihovýchodní Asie
ČLR	Čínská lidová republika
EEZ	Exkluzivní ekonomická zóna
HDP	Hrubý domácí produkt
CHARTA OSN	Charta Organizace Spojených národů
NATO	Severoatlantická aliance
OPEC	Organizace zemí vyvážející ropu
SAARC	Jihoasijském sdružení pro regionální spolupráci
SSSR	Sovětský svaz
TRA	Taiwan Relations Act
TTP	Trans-Pacifické partnerství
UNCLOS	Úmluva Organizace spojených národů o mořském právu
USA	Spojené státy americké

1	ÚVOD	8
2	MOC	14
2.1	KONCEPT MOCI J. NYE	16
2.1.1	HARD POWER.....	18
2.1.2	SOFT POWER	20
3	VÝZNAM POJMU ÚPADEK	22
3.1	DŮSLEDKY ÚPADKU.....	26
4	TEORIE ÚPADKU DLE VYBRANÝCH AUTORŮ	29
4.1	TEORIE ÚPADKU V DOBĚ STUDENÝ VÁLKY	29
4.1.1	SAMUEL HUNTINGTON	29
4.1.2	PAUL KENNEDY	35
4.1.3	JOSEPH S. NYE.....	39
4.2	TEORIE ÚPADKU PO SKONČENÍ STUDENÉ VÁLKY	42
4.2.1	FAREED ZAKARIA.....	42
4.2.2	IMMANUEL WALLERSTEIN	46
4.2.3	ROBERT KAGAN	53
5	SOUHRN TEORIE ÚPADKU DLE VYBRANÝCH AUTORŮ	60
6	AMERICKO-ČÍNSKÉ VZTAHY V KONTEXTU S AMERICKÝM ÚPADKEM MOCI	62

6.1	OBCHODNÍ VZTAHY	64
6.1.1	OBCHODNÍ VÁLKA	65
6.2	REAKCE SPOJENÝCH STÁTŮ – ZADRŽOVÁNÍ ČI VYVAŽOVÁNÍ? ..	66
7	ÚPADEK AMERICKÉ MOCI V OBLASTI JIHOČÍNSKÉHO MOŘE	69
7.1	STRATEGICKÉ ZÁJMY SPOJENÝCH STÁTŮ V REGIONU.....	69
7.2	REGIONÁLNÍ VÝZVY PRO SPOJENÉ STÁTY	71
7.3	VYHODNOCENÍ PŘÍTOMNOSTI V JIHOČÍNSKÉM MOŘI	74
8	ZÁVĚR.....	77
9	SEZNAM LITERATURY.....	83
10	RESUMÉ	91
11	PŘÍLOHY	92
11.1	Příloha 1	92
11.2	Příloha 2	93
11.3	Příloha 3	94
11.4	Příloha 4	95
11.5	Příloha 5	96

1 ÚVOD

V odborných i laických publikacích se často můžeme setkat s tvrzením o úpadku moci Spojených států. Toto téma však uvnitř americké veřejnosti není nijak nové - tzv. teorie úpadku (*theory of declinism*) existuje již několik desítek let. Nicméně v současné době je téma poklesu americké moci na globální úrovni o to zajímavější, jelikož dochází k růstu tzv. nastupujících mocností (*emerging power*) a znovu se v mezinárodním systému otevírá prostor pro mocenské soupeření.

Ve druhé dekádě jednadvacátého století stále můžeme považovat Spojené státy americké za světového hegemonu, který má dostatečné mocenské kapacity, jež mohou využít, a tím nadále ovlivňovat celý mezinárodní prostor. Jedna část americké veřejnosti věří, že světové prvenství si Spojené státy americké udrží i do dalších několik desítek let. Avšak existuje i druhá strana americké společnosti, která je přesvědčena o přesném opaku. Tvrdí, že Spojené státy jsou již za zenitem svého vlivu ve světě, navíc bude tento vliv více oslabovat a povede k celkovému úpadku mocenského postavení ve světovém systému. Tuto širokou kategorii osob nazýváme česky "declinisté", anglicky *declinists*.

Pojem úpadek můžeme vymezovat mnoha způsoby. Obecně se projevuje tím, že stát kupříkladu ztrácí své postavení v ekonomické oblasti. To se může promítnout v nedostatku financí, od kterého se dále odvíjejí další znaky ekonomického poklesu: slabá finanční složka vojenského či průmyslového sektoru. Úpadek se samozřejmě promítá i v politické sféře, která je pro chod celého státu zásadní. Obecně nefunkční vláda je sama o sobě faktorem úpadku státu. Úpadek v politické oblasti se projevuje například nedostatkem spojenců, málo aktivním přístupem v mezinárodním prostředí, socio-politickým štěpením, či ztrátou celkové moci nad vlastním územím. Další znak poklesu se může projevit ve vojenském sektoru, například již ve zmiňovaném menším rozpočtu do armádních složek, méně vybavené armádě či nedostatku lidských zdrojů.

V kontextu s americkým úpadkem si pokládám několik otázek - dají se Spojené státy americké stále považovat za světovou velmoc? Jsou schopné si udržet status

vlivného státu? Překoná Čínská lidová republika, Ruská federace, Evropská unie či jiná mocnost vliv a moc USA? Nastane multipolární systém? Jakou nejlepší strategii mohou Spojené státy zvolit pro udržení si své moci v mezinárodním prostředí? Tyto otázky jsou jen doplňující a mají vést k hlavní výzkumné otázce celé práce: opravdu existuje úpadek americké moci? Pokud ano, jak se promítá na americkou moc v celosvětovém měřítku? Z nezaujatého pohledu působí výzkumná otázka jako velmi obecná, nicméně musí se brát ohled na to, že teorie úpadku, respektive pojem úpadku je velmi široký a výzkumník si musí určit přesné priority. Mně pomohou podpůrné otázky, které nasměrují na výzkumnou otázku.

Ve své práci se budu držet hlavně úpadku v kategorii mezinárodních vztahů, to znamená, že řeším úpadek hlavně mocenský - ekonomický, politický, morální či vojenský úpadek. V teoretické části představím autory, kteří se zabývají či zabývali poklesem americké moci v globálním měřítku. Každý na americký úpadek nahlíží jinak, a tudíž se úpadek vždy liší podle autora. Tuto část rozdělím na dvě období - vybrané autory v průběhu studené války a vybrané autory po konci studené války. Mým cílem je ukázat, jak se pojem úpadek měnil uvnitř americké veřejnosti, protože pohled na pokles americké moci během studené války se od současnosti lišil.

Tato práce využívá různé výzkumné vědecké metody - od analýz po komparace. Teoreticky je diplomová práce psaná optikou realismu a neorealismu, protože se zaměřuji na moc, kterou se snažím promítnout do států. Zároveň poukazuji na to, jak se americký úpadek projevuje v mezinárodním měřítku. Nahrává tomu i fakt, že zkoumané období se pohybuje od období bipolárního systému po současnou dobu - především zmíním část po roce 2008, kdy došlo k ekonomické krizi. Ta dokázala USA paralyzovat natolik, že byly nuceny půjčit si peníze od různých států, a tím jim umožnila ekonomicky ještě více posílit. Je to jeden z důvodů proč dnes můžeme hovořit o nástupu nových mocností, jelikož stejnou cestou půjčování se vydaly Spojené státy v období studené války.

Realismus, jako jedna z hlavních teorií oboru mezinárodních vztahů, nejlépe ze všech dalších vystihuje období studené války jako bipolární konfrontaci, kdy Spojené státy měly jasně navrch nad svým sovětským rivalem. O americkém úpadku v této době nelze tudíž hovořit. Jejich počínání jasně ukázalo, že od Druhé světové války je to Amerika, kdo bude ovlivňovat světovou politiku. Realismus zároveň zdůrazňuje charakter soupeření států, a to i v současné době, kdy dochází k rivalitě o světové prvenství v mezinárodním systému.

V první kapitole představím teoretickou část své diplomové práce. Zabývám se teorií úpadku jako současnou problematikou Spojených států. Tato teorie předpokládá, že moc USA postupně upadá a o místo světového hegemonu je chtějí připravit jiní mocnější světoví aktéři mezinárodní politiky. Postupně představím tzv. declinists, kteří problematiku zkoumají, zároveň uvedu, proč jsem si vybral zrovna je. Každý z těchto teoretiků má svůj pohled na americký pokles moci ve světě, na druhou stranu, někteří z nich předpokládají, že americká moc skutečně klesá, další o tom mají více pochybností. Teorie úpadku zrcadlově reflektuje myšlenky každého konkrétního autora. To znamená, že na úpadek se díváme jako na pokles ekonomické, vojenské či politické moci. V první části diplomové práce dojde k „debatě“ mezi vybranými autory. Ty postavím proti sobě a to z důvodu kontrastu mezi první a druhou skupinou teoretiků.

Do první skupiny autorů, zabývajících se úpadkem americké moci v období studené války, řadím Samuela Huntingtona. Tento americký politický teoretik a bývalý poradce amerického prezidenta Johna Cartera se řadí mezi první autory, kteří zkoumali americký úpadek ve světě. Ve svém článku pro časopis *The Foreign Affairs* z roku 1989 zmínil pět období amerického úpadku, a to od roku 1950. Jeho článek se převážně zabývá ekonomickými faktory, jelikož ekonomika jako taková je nedílnou součástí politické dimenze. Další studenoválečným autorem je britský historik Paul Kennedy. Na základě jeho nejznámější publikace *The Rise and Fall of the Great Powers* (česky *Vzestup a pád velmocí*) se profesor zaměřil na střídání velmocí, kde představil podobnost mezi Spojenými státy a Velkou Británií, přesněji řečeno, jak

Spojené státy americké nahradily Velkou Británií v roli světového hegemonu. Jeho názory směřují k tomu, že i USA mohou být nahrazeny jinou mocností. Posledním představeným teoretikem je Joseph S. Nye. Jeho názory v období studené války můžeme považovat za jakousi odpověď na Paula Kennedyho. Nye se s myšlenkami Paula Kennedyho v některých částech neshoduje. Říká, že Spojené státy nejsou v úpadku, navíc vstoupí do nového období jako jediná světová mocnost, ale pouze za předpokladu, že si udrží své spojence.

Druhá skupina autorů se naopak zabývá americkým úpadkem po studené válce. V této době již dochází k rychlejšímu úpadku americké moci a vlivu ve světě, navíc je vidět velký kontrast mezi průběhem studené války a období po studené válce. Prvním autorem je neoklasický realista Fareed Zakaria. Tento americký spisovatel a žurnalista indického původu ve své knize *Postamerický svět* popsal, že nedochází k úpadku americké moci, nýbrž k vzestupu ostatních regionálních mocností v mezinárodním systému - jako Ruská federace či Čínská lidová republika. Tohoto autora jsem si vybral zvláště pro jeho myšlenky o vzestupu jiných mocností.

Robert Kagan, neokonzervativec, je další autor, kterého zmíním ve své práci. V Kaganově politickém světě vládne hlavně politika a řeší návrat mocenského soupeření a pomstychtivého nacionalismu nastupujících mocností. Robert Kagan je realista a jako takový zmiňuje hlavně mocenskou sféru. Posledním představeným autorem je sociolog, historik, ekonom a autor teorie světového systému Imanuel Wallerstein. Od profesora Wallersteina čerpám primárně z jeho knihy *The Decline of American Power. The U. S. in Chaotic World* (česky *Úpadek americké moci: USA v chaotickém světě*). Jedná se o soubor esejí a přednášek z posledních let, mapující země v současném světovém systému a jeho pozadí. Pokud jde o Spojené státy, tvrdí, že jejich úpadek je systém historických událostí. Po vietnamské válce zmizela globální americká síla a reakce na teroristické útoky z 11. září 2001 tento proces jenom urychlila.

V další kapitole se budu zabývat souhrnem teoretické části práce. Jedná se o shrnutí všech teoretických poznatků, tedy konceptů moci a úpadku. Úpadek americké moci ve světě se promítá převážně skrze moc, v současné době hlavně z ekonomického, politického a vojenského hlediska. Konkrétně se budu zabývat spojením termínu úpadek a *hard power* od Josepha S. Nye, jež následně promítnu do druhé praktické části práce. Je důležité tyto termíny vymežit a následně sjednotit do jednoho celku, z důvodu, že čínsko-americké vztahy jsou v současné době postaveny na ekonomické moci, jež se ale ukazuje i ve vojenské a politické oblasti. Z poznatků následně určím největší faktory, které ukazují na relativní americký úpadek moci v globálním prostoru. Ne všichni následující autoři mohou být aplikováni na současnou dobu, jelikož je zde obrovský rozdíl mezi vnímáním amerického úpadku v době studené války a době po skončení studené války. Autoři se zde liší, z toho důvodu je i pohled na koncept úpadku rozdílný.

Druhá část diplomové práce je věnována praktické části. Jedná se o aplikaci na základě první části diplomové práce na vybraný region v kontextu s americkým úpadkem. V první kapitole představím mocenské soupeření ve východním a jihovýchodním asijském regionu, který je pro Spojené státy velice důležitý, a to z hlediska vojenské i politické strategie. Jejím geopolitickým soupeřem v tomto regionu je hlavně Čína. Čína již několik let patří mezi přední státy tzv. *emerging powers*, tedy nastupující mocnosti. Mnoho odborníků se domnívá, že čínská strana v průběhu dvou dekad ekonomicky předběhne Spojené státy americké a stane se ekonomickou mocností číslo jedna. Na základě ekonomického zázraku, kdy se Čína během několika let přiblížila USA, začal Peking využívat svých zdrojů pro ovlivňování a prosazování čínských zájmů v mezinárodním systému.

Díky svému bohatství se Čína zaměřila převážně na regiony, kde se může vymežit od západního tlaku, například Afriku či Latinskou Ameriku. Nicméně, pekingská vláda se zaměřila na oblast Jihočínského moře, kde si dělá nároky na tamní obchodní cesty, jež jsou hlavní tepnou čínského, a celkově světového obchodu, ale kontrolovány jsou Spojenými státy. Zde se střetávají americké a čínské zájmy. Čínská

rozpínavost ve světě a její mocenský růst ohrožují strategické americké zájmy v regionu, navíc představuje hrozbu pro samotné americko-čínské vztahy. I přesto, že Čína představuje největšího exportéra pro USA a USA zase pro Čínu, v současné době hrozí mezi těmito dvěma největšími ekonomika světa obchodní válka. Kapitola o čínsko-amerických vztazích se zaměřuje na současnou dobu, jelikož se domnívám, že nyní probíhá největší eskalace vztahu mezi Spojenými státy a Čínskou lidovou republikou.

Další kapitola navazuje na tu předchozí, jelikož pojednává o samotném regionu Jihočínského moře. Zde rozebírám americké strategické zájmy v této oblasti. Spojené státy americké stále mají spojence, jež poskytují Američanům území pro vojenské základny, které jsou stěžejní pro udržení americké moci a vlivu v rámci regionu Jihočínského moře. Přítomnost USA v oblasti můžeme definovat na základě několika faktorů, které můžeme vyčíslit - například v počtu spojenců, vojenských základen či členstvích v regionálních organizacích. V širším pohledu na Tichomoří, jsou nejbližšími spojenci Spojených států hlavně Japonsko, Austrálie a Jižní Korea. V kontextu s americkým úpadkem, řeší USA výzvy, jež musí překonávat, pokud si chce udržet svoje prvenství v tomto strategicky důležitém regionu.

Práce je rozdělena do několika podkapitol. Vzhledem k rozsahu diplomové práce, se primárně soustředím hlavně na pokles americké moci ve vybraných regionech. Jelikož tvrdím, že americký úpadek skutečně existuje, nebudu se tedy zabývat historickými milníky. V současné době je americký úpadek problematika, kterou se zabývá spousta autorů. Ve své práci využívám primární a sekundární zdroje. V teoretické části se zaměřím na sekundární zdroje v podobě odborných článků od zmiňovaných autorů. V praktické části využiji primární zdroje, jako statistiky a různé databáze, které poukazují na pokles americké moci.

2 MOC

Koncept moci existuje již od počátku existence lidstva a nadále ovlivňuje vývoj všech forem společenského uspořádání. Na moc nahlížíme jako na pojem, který je příčinou vzniku států, jejich zániku, válek a obecně všech důležitých milníků světových dějin. Běžně hovoříme o různých formách, faktorech a prvcích moci, které jsou nedílnou součástí každodenních životů, příkladem může být moc zaměstnavatele nad zaměstnancem, či učitele nad žákem. To znamená, že mocenské vazby jsou součástí lidské společnosti, které se potom promítají i na úrovni mezinárodních vztahů (Harvánek 2008, s. 41).

Pojmem *moc* se už zabývali antičtí myslitelé, přenesl se do středověku, kde moc uplatňoval hlavně panovník, který zastával svůj úřad na bázi „z boží milosti“, postupně se však moc odvozovala z vůle lidu (Kroupa: 2011, s. 14). V novověku se institut moci pojímal především ve smyslu státní suverenity, tedy svrchované moci, která se rozvíjí až tehdy, je-li stát nezávislý vůči církvi, říši, jejíž byl součástí, vnitřním korporacím a leníkům (Kroupa 2011, s. 14). V této době vzniká například dílo *Vladař* od Machiavelliho, které se považuje za základní dílo světové literatury zabývající se konceptem moci. Institutem moci se zabývali další autoři jako John Locke, J. J. Rousseau či G. W. F. Hegel.

Ve 20. století dochází k vývoji a zformulování velkého množství pohledů na toto téma. Konflikt nastal například mezi marxismem a leninismem. Oba směry představovaly oficiální ideologii východního bloku během studené války, a demokratickými a kapitalistickými myšlenkami západního bloku (Kroupa 2011, s. 11). Z nastíněného pohledu můžeme vypožorovat, že koncept moci vystupuje zvláště tehdy, vyskytuje-li se ve společnosti nějaký významný konflikt. Bylo tomu tak ve starověku, středověku, novověku i v moderních dějinách.

Význam moci se proměňuje v závislosti na potřebách doby a prostředí, především se promítá v humanitních disciplínách, protože mají tendenci si vytvářet vlastní pohled na koncept moci - významně se promítá do filozofie, sociologie,

politologie (Kroupa 2011, s. 27). V mezinárodních vztazích, tedy vzájemné vazby mezi aktéry mezinárodního společenství, kde primárními aktéry jsou státy, ale také mezinárodní organizace či nadnárodní korporace, moc spatřují jako jeden z nejdůležitějších a současně jedním z nejméně vysvětlených konceptů.

Pojem moc je vůbec nejdůležitějším pro zastánce realismu, ale i ostatní teoretické směry považují tento koncept za oblast svého vědeckého zájmu (Kratochvíl – Drulák 2009, s. 179). Realisté se snaží nahlížet na svět v přítomném okamžiku, ne jak by měl vypadat. Proto tvrdí, že každá lidská bytost je ze své podstaty sobecká. Zároveň si kladou dvě otázky.

První otázka se týká toho, proč státy chtějí získat moc. Podle klasických teoretiků je touha po moci přirozenou lidskou vlastností, na druhou stranu strukturální teoretikové jsou zastánci toho názoru, že státy si nemohou být jisti jiným aktérem. Druhá otázka se zabývá tím, kolik moci je skutečně potřeba. Defenzivní realisté tvrdí, že je nemoudré maximalizovat moc, protože za to mohou být potrestáni. Ofenzivní teoretici obhajují názor o výhodnosti maximalizovat svoji moc, jelikož jedině tak bude zabezpečeno jejich přežití (Dunne – Kurki- Smith 2007, s. 71 – 76).

Podle toho, kolik moci stát drží, se dělí na tzv. *Great powers*, *Middle powers* a ostatní státy. Ty s označením *Great powers*, tedy nejsilnější státy, mají největší vliv na mezinárodní politiku. Jsou nejsilnější jednotkou, co se týče vojenské a ekonomické síly. Typické pro ně je, že svůj mocenský potenciál ztrácejí pomalu. Do této kategorie spadají i Spojené státy americké, Čína, nebo Rusko (Goldstein – Pevehouse 2007, s. 76 – 79).

Významné pro výzkum moci jsou její elementy - to jak se moc váže na různé zdroje. Ty dělíme podle toho, zda je daný stát dokáže využít v krátkém či dlouhodobém časovém rozmezí. Do dlouhodobého období řadíme například HDP, velikost populace, teritorium, či přírodní zdroje (materiální hodnoty). Z těch nemateriálních politickou kulturu, vědu či výzkum. V krátkém období je dominantním elementem vojenská složka, průmysl, či byrokracie; za nehmotné věci uveďme

legitimitu vlády (Goldstein – Pevehouse 2007, s. 59 – 61). Pro mocenské zdroje jsou charakteristické jejich limity a omezují tak způsobilost a kapacitu státu.

Za příklad si uveďme snahu státu navýšit svůj vojenský arzenál, pokud se tak rozhodne, bude nucen změnit prostředky, které vynakládá například na zahraniční rozvojovou pomoc. Dalším významným pojetím je tzv. *strukturální moc*. Stoupenci tohoto myšlení se zaměřují na mocenský účinek ekonomických, politických, či kulturních struktur - to znamená, že někteří aktéři jsou zvýhodňováni před jinými (Kratochvíl – Drulák 2009, s. 181).

2.1 KONCEPT MOCI J. NYE

Jak již bylo dříve uvedeno, koncept moci se špatně definuje a kategorizuje. V této části diplomové práce se zaměřím na koncept moci dle Josepha S. Nye, jelikož jeho pojetí moci patří mezi nejrozšířenější a nejpoužívanější. Mnoho současných teoretiků se odkazuje právě na *moc* v podání profesora Nye.

Na moc lze nahlížet jako na *hard power* nebo *soft power*. Tyto dvě myšlenky ve svých reálných úvahách používá J. S. Nye, americký teoretik, který svými myšlenkami výrazně ovlivnil světovou politiku, a hlavně politické debaty v USA. V anarchistickém mezinárodním systému je brzdou moci jenom moc jiného státu.

Moc se přirozeně rozděluje mezi aktéry různě - čím víc je strmější, tím je moc nerovnoměrná. V mezinárodním systému to znamená, že se může vytvořit stav polarity, kde existuje mnoho nezávislých mocenských center v rámci celého systému. V období studené války existovala dvě mocenská centra, v současném světě se diskutuje o multipolaritě - tedy existenci pěti až šesti mocenských center působící vedle sebe. Tyto centra mohou, ale nemusejí mezi sebou tvořit aliance pro zajištění bezpečnosti, ale také si navzájem zabraňují k dosažení úplné dominance (Goldstein – Pevehouse 2007, s. 80 – 82).

J. S. Nyeův koncept *soft power* a *hard power* vychází z neoliberálního směru, který se stal významným přístupem k tvorbě zahraniční politiky. Celkově

neoliberalismus charakterizujeme jako směr, který vychází z anarchistického uspořádání, ale tuto anarchii, či chaos lze snížit na základě spolupráce mezi aktéry v mezinárodním systému. Předpokládá se, především u demokratických států, jež mají mnoho společných hodnot, že se tento systém bude rozvíjet. Díky tomu oslabuje důraz na vojenské nástroje a složky, a pozornost aktérů se tím pádem posouvá spíše k ekonomické, kulturní a technologické spolupráci.

Nicméně základní pojetí tohoto konceptu vychází z realistického myšlení, tedy z předpokladu, že státy se snaží maximalizovat svoji moc za účelem zajistit si vlastní bezpečnost. Zároveň však poukazuje na chyby realistické teorie. Například, realismus zcela ignoruje působení nestátních aktérů a dalších nevládních uskupení - náboženská hnutí, transnacionální korporace, mezinárodní ekonomické a finanční vazby, či nadnárodní skupiny operující v ilegalitě a mají neoddiskutovatelný vliv na mezinárodní prostředí a státy jako takové (Nye 2005, s 2- 3).

Příkladem může být působení samozvaného Islámského státu, který ač není státním aktérem, velmi ovlivňuje významné státní aktéry v mezinárodním systému - Francii, Velkou Británii, Spojené státy, Rusko, Belgie a další státy světa. J. S. Nye dále poukazuje na jakousi nevyspělost a zaostalost, jelikož mnoho státních činitelů a tvůrců zahraniční politiky se zaměřují pouze na ekonomickou a vojenskou vyspělost své země, zapomínají tak na tvář svého státu, kulturu, hodnoty, či ideje, kterými se daný aktér prezentuje za hranicemi (Nye 2005, s. 1 – 4; Nye 1990, s. 26). Autor upozorňuje, že význam jednotlivých zdrojů moci se výrazně mění - ve středověku se moc koncentrovala kolem panovníka, který ji poté přenášel na vojenské prostředky, naopak v současné době jsou ekonomické prostředky hlavním zdrojem moci.

S rostoucí globalizací již geografie, počet obyvatel, či přírodní zdroje nehrají takovou roli jako v minulosti. Podle Nye je třeba se zaměřit na nové formy moci - kultura, technologie, inovace, vzdělání a tak dále (Nye 1990, s. 29; Nye 2005, s. 5 – 6). Joseph S. Nye ve svém konceptu vychází ze dvou forem moci - *hard power* a *soft power*. Zatímco *soft power* je tzv. měkká moc, *hard power* na druhou stranu

představuje tzv. tvrdou moc. Jedná se o jakési sloučení liberalistických a realistických konceptů.

2.1.1 HARD POWER

Hard power definuje autor jako „schopnost donucovat“ (Nye 2004, s. 256), nebo jako „schopnost využívat cukru a biče s pomocí použití ekonomické a vojenské moci s cílem přinutit ostatní aktéry následovat naši vůli.“ (Nye 2003). *Hard power* je nejstarší formou moci, který je často spojován s anarchistickým mezinárodním systémem, zároveň se jedná o nejjednodušší nástroj k dosažení stanovených cílů.

Ekonomické a vojenské nástroje mají velký vliv na vztahy mezi aktéry, protože jejich prostřednictvím dokážeme donutit ostatní, aby následovali naši vůli. Již z názvu vyplývá, že koncept *hard power* se váže k realistům, což se také odráží v praxi - tzv. tvrdou moc nejčastěji využívají nedemokratické režimy a výrazně silový politici (Nye 2004, s. 5 – 6). Joseph S. Nye tvrdí, že hard power se opírá o dvě základní složky - **cukr (*carrots*) a bič (*sticks*)**, jedná se tedy o pozitivní a negativní nástroje tvrdé moci.

Jako kladný nástroj měkké moci je pomyslný cukr, jenž je spatřován v nabídkách spolupráce a spojenectví (vojenská a bezpečnostní spolupráce), snižování obchodních bariér atd. Na druhou stranu bič představuje nástroje typu sankční mechanismy, silová a nátlaková diplomacie, v neposlední řadě vojenská intervence (Wilson III 2008, s. 114). Tyto nástroje se samozřejmě v čase vyvíjí. Například v novověku byla vojenská intervence nejpoužívanějším nástrojem k dosažením svých cílů, ale s rozvojem techniky, provázanosti mezi státy, či mezinárodními úmluvami a právy (Charta OSN), se omezuje vojenské využití.

I přesto, že vojenské nástroje jsou nahrazovány ekonomickými, stále patří vojenská moc mezi stěžejní formou bezpečnosti státu. Nejvyšší úroveň bezpečnosti pro státy znamená vlastnit jadernou zbraň. Nicméně, většina států se zdráhá je použít, protože by se museli potýkat s ohromnými náklady nejen v oblasti finanční, ale i sociální. I proto během studené války sloužili jen jako odstrašovací nástroj mezi Spojenými státy a Sovětským svazem.

V současném technologickém světě by se spíše využívali konvenční zbraně. Nicméně, jaderné hlavice zůstávají v držení států, světové společenství však neustále vyvíjí tlak na snížení počtu těchto hlavic, neboť panuje obava, že jaderné zbraně mohou být využity například teroristy. Druhá změna probíhá přímo ve společnostech v demokratických zemích. Obyvatelé kladou důraz na životní prostředí, prosperitu, vysoký životní styl, již nemají zájem o rozšiřování území a vyššího vlivu. Příkladem je snižování výdajů na zbrojení členských států v rámci NATO, navíc vyspělé demokratické státy zcela odsuzují válku (Nye 2004, s. 18 – 20).

Vojenskou moc nemůžeme zcela vyloučit z mezinárodního systému, jelikož je základem bezpečnosti národního státu. Většina států je v současné době „mírová“, důraz se klade hlavně na spolupráci a ekonomické vazby. Obecně platí, že ti, kteří prosazují a vytváří podobné vazby, mají nad svými nepřáteli obrovskou výhodu. Nicméně existují ve světě vlády, hlavně v nedemokratických zemích, které mají velmi blízko k použití hrubé síly - J. S. Nye tvrdí, že tyto státy by měly zvážit ekonomické dopady, protože ztráta zahraničních spojenců může vést i ke snížení bezpečnosti státu (Nye 1990, s. 30; Nye 2004, s. 20).

Druhou složkou tvrdé moci je moc ekonomická. V důsledku rostoucích globalizačních procesů dochází ke stále větší provázanosti mezi aktéry mezinárodního společenství - většina států pro zajištění svých potřeb využívá obchodní toky. Obchod se dnes již bere jako nejvýznamnější nástroj k získávání vlivu na území jiného státu. Joseph S. Nye v tomto ohledu navrhuje, aby státy rozvíjely a vytvářely ekonomické vazby, vojenská složka v tomto případě musí být upozaděna. Vedle hmotných forem ekonomické moci musíme vzít v potaz i tzv. ekonomickou diplomacii - různé projevy státníků, či zavádění sankcí a další (Nye 1990, s. 29 – 30).

Z toho vyplývá, že ekonomická moc má v současné době lepší postavení než vojenská forma moci - je snadno dosažitelná, nezpůsobuje násilné konflikty, prospívá společnosti, vytváří prostor pro rozvoj a spolupráci mezi aktéry. Na druhou stranu se

jedná o moc, která dělí svět na chudé a bohaté, či vytváří vzájemnou závislost. Vojenská moc, dle odborníků, má být zachována, ale nemůže zcela vymizet.

2.1.2 SOFT POWER

Soft power je koncept, který je nejvíce spjat právě s osobou J. S. Nye. Autor definuje měkkou moc jako „schopnost dosáhnout toho co chceme, díky atraktivitě spíše než prostřednictvím nátlaku“ (Nye 2004, s. 256). J. S. Nye jako další možnou definici uvádí „dosažení kýžených cílů ve světové politice tím, že ostatní státy - obdivující hodnoty aktéra, soupeřící s jeho příkladem a aspirující na jeho výši otevřenosti a prosperity - se ho snaží následovat“ (Nye 2004, s. 5).

Z těchto definic je tedy patrné, že *soft power* operuje s nehmotnými zdroji jako je kultura, politické hodnoty, či zahraniční politika (Nye 2015, s. 59). K dosažení *soft power* vede trnitější cesta, avšak na základě zkušeností mají jejich účinky dlouhodobější charakter. Měkká moc se také pojí s rostoucí globalizací, jelikož podporuje spolupráci mezi aktéry a prohlubuje jejich vzájemné vazby (Nye 2005, s. 5). Jak již bylo řečeno, k získání vlivu v rámci *soft power* je dlouhodobé, ale po získání je používání také dlouhodobé.

Tento koncept slouží například jako jedno z vysvětlení dominantního postavení USA po Druhé světové válce, či vítězství Spojených států ve Studené válce. Nicméně, *soft power* je složkou moci, která nepřichází v jednom okamžiku naráz. Musí mít pevnou podstatu a neustále se postupně a trpělivě vyvíjet. Jedním z důležitých kroků je ochota vlády investovat do jejího rozvoje, vytvořit občanskou společnost a reagovat na jednotlivé politické situace (Nye 2004, s. 256 – 257).

Soft power v hodně myslích vyvolá pozitivní pohled na tento koncept, ale i tento pojem má kritickou stránku - nelze ji ovládat, nevytváří ji pouze stát, ale i neziskové organizace a zájmy těchto jednotlivých aktérů se mohou lišit. Jako problematické se také jeví její měření, protože jediným způsobem jsou dotazníková šetření, která v sobě mají příliš velké množství faktorů - dotazovaní reagují subjektivně, zaleží na současném rozpoložení, časovém období a podobně (Nye 2004, 15 – 18).

Soft power a *hard power* od sebe nelze oddělit a příkladem může sloužit diplomacie - někdy se jeví jako nástroj měkké moci, ale v případě ekonomických sankcí namířené proti aktérovi se mění na moc tvrdou.

3 VÝZNAM POJMU ÚPADEK

V této části práce představím koncept úpadku, tak jak ho chápeme v oboru mezinárodních vztahů a kruzích politických teoretiků. Definici úpadku každý chápeme jinak. Tento pojem, na rozdíl od angličtiny, chápe čeština mnohem užším způsobem, proto je velmi důležité termín blíže vymezit. Jinak se na úpadek díváme pohledem ekonomů, jinak zase pohledem politologa a geopolitika.

Z ekonomického hlediska víme, že hospodářský vývoj je nestálý a pohybuje se v cyklech, v nichž se světová ekonomika mění - vzestupně nebo je v poklesu, tedy úpadku. Nabízí se zde otázka, do jaké míry se může americký úpadek projevit na ekonomickém cyklu. Takové chápání amerického úpadku se odrazí v úvahách, jak může ekonomická síla ovlivnit mezinárodní prostředí. České obchodní právo oproti tomu definuje úpadek čistě jako ekonomickou situaci - ve smyslu jako stav platební neschopnosti dlužníka, který není dlouhodobě schopen plnit své peněžité závazky. Dotyčný dlužník musí vyhlásit úpadek a začne insolvenční řízení, které povede k zániku, či restrukturalizaci firmy. Proto Spojené státy americké v každé své historické vlně uvažovaly o úpadku jako o insolvenčním řízením a možnosti revitalizovat svoji zemi. V geopolitické rovině se tento pojem užívá ke zkoumání postavení států v rámci mezinárodního společenství, k analýze jakési pomyslné křivky mocenského postavení, na níž se daný stát pohybuje v daném čase. K tomu, aby se mohl zachytit úpadek nebo pokles států, jsou nejčastěji využívány právě ekonomické kvantifikátory typu celkového HDP, HDP na obyvatele, množství vojenských výdajů, celkového objemu jdoucí na školství či na rozvoj technologií (Fiřtová – Kozák 2013, s. 9).

Dá se však pracovat i s komplexnějšími ukazateli vnitřní koheze státu či stability politických institucí. Pomyslná mocenská křivka nám umožňuje zachytit výkonnostní potenciál státu v relativním vztahu k ostatním aktérům v mezinárodní sféře. Zde se koncept úpadku dostává do geopolitické roviny v souladu s **Cohenovou definicí** geopolitiky jako „*organického, živoucího systému, kde na sebe v interakci vzájemně*

působí politické subjekty“. Úpadek tedy můžeme chápat ve smyslu degradace živého organismu, který má danou životnost a po jejím konci dojde neodvratně k zániku.

Tato myšlenka je však velmi konzervativní a ztotožňovali se s ní i velmi vlivní představitelé německé školy jako Fridrich Ratzel, Johan Rudolf Kjellén a Karl Haushofer. Joseph S. Nye tento metaforický obraz odmítá s tvrzením, že i přes organický úpadek, může stát zůstat živoucím a vlivným i poté, kdy se zhoršilo mocenské postavení ve společnosti a jeho hlavní atributy byly oslabeny. Co se týče posuzování otázky amerického úpadku, je třeba rozlišovat dva typy úpadku - **relativní** a **absolutní** úpadek, a to zejména v souvislosti s geopolitikou. Musíme brát v potaz, že Spojené státy pořád mohou mírně růst (například v absolutních hodnotách HDP), ale pořád budou označovány jako země v relativním úpadku, jelikož dochází k růstu ostatních regionálních mocností, jež se ekonomicky dotahují na USA. Podobný argument najdeme hlavně v knize *The Post-American World* od amerického spisovatele Fareeda Zakarii, který přichází s konceptem vzestupem ostatních mocností, tzv. *rise of the rest* (Fířtová – Kozák 2013: s. 10).

V posledních letech se na stránkách vlivných amerických časopisů objevují titulky jako *Konec Ameriky* či *Konec Americké éry*. Většina z těchto článků hlavně upozorňuje na vzestup a rostoucí vliv globálních a regionálních mocností, jako jsou Čínská lidová republika, Indie, Brazílie či Turecko, a na přelévání moci ze Západu na Východ. Odpovídá tomu i rétorika některých amerických představitelů. Hillary Clintonová napsala pro *Foreign Policy* článek nazvaný *Americké tichomořské století*, ve kterém řekla, že by se americká strategie měla zaměřit na Asii jako geopolitickou prioritu (Fířtová – Kozák 2013, s. 11).

Tím nepřímo uznala americké priority na jednu oblast. Značí to, že Spojené státy již nejsou schopny využít svého dominantního postavení ve světě? Toto tvrzení je podpořeno i oficiální zprávou Národní zpravodajské rady (*National Intelligence Council*) s názvem *Globální trendy v roce 2025*, vydané na počátku ekonomické krize roku 2008, která předpokládá, že v dalších 15 letech se změní světový systém, tak jak

ho známe od Druhé světové války k nepoznání. Kvůli globalizaci světové ekonomiky, vzestupu jiných regionálních mocností, dojde k posílení role nestátních aktérů a odklonu bohatství ze Západu na Východ. Předpokládá se tedy, že skončí unipolární systém, který byl nastolen od konce Studené války a vznikne nový systém, tedy multipolární, v němž bude moc USA oslabena (Fiřtová – Kozák 2013, s. 11).

Na základě této zprávy je důležité si povšimnout bodu, kde se hovoří o vzestupu jiných regionálních mocností. Je téměř nezpochybnitelné, že náskok USA před ostatními státy, vyjádřený na základě ekonomické produkce či základních finančních faktorech, se v 21. století stále ztenčuje. Znovu podle Farreda Zakarii: Spojené státy americké neupadají, nejde o absolutní úpadek, naopak dochází k relativnímu růstu ostatních mocností ve vztahu k USA. Nicméně dodává, že Spojené státy sice nedisponují takovou silou, kterou měly v roce 1945 nebo 2000, ale stále je považujeme za silnější než kohokoliv jiného - pořád disponují ekonomickou a vojenskou silou, technologií i kulturním aspektem. Všechny tyto faktory budou v nejbližší době těžko překonatelné. V geopolitické rovině musíme rozlišovat relativní a absolutní hodnoty vývoje. Příklad - pokud váš potenciální soupeř (Čína) roste o deset procent ročně a vaše země roste pouze o tři procenta ročně, je to dostatečný důvod k preventivnímu zásahu? Nebo vyvolat obchodní válku, která způsobí, že váš soupeř hospodářsky klesne o tři procenta a vy jen o jedno procento. Pokud pro stát bude důležitý celkový růst, tak v podstatě nevádí, že někdo roste rychleji než my (zvláště, když začíná na mnohem nižší úrovni). Pokud však bude důležité udržení si dominantní pozice v absolutních hodnotách, tak by bylo potřeba co nejrychleji růst potenciálních soupeřů zastavit. Z tohoto pohledu je také důležité říci, že USA se ještě chovají relativně přiměřeně a nekladou rychlejšímu rozvoji jiných států drastické překážky. Taky je nutné brát v potaz, že očekávání, respektive obava z růstu ostatních mocností (hlavně Číny) a převzetí statutu lídra mezinárodního systému, se totiž nemusí naplnit. To se stalo v 70. letech 20. století, očekávalo se, že Japonsko v následující dekádě získá status supervelmoci (Fiřtová – Kozák 2013: s. 12).

Někteří autoři se opírají o fakt, že čínská ekonomika je nelineární, která je způsobena mnoha vnitřními problémy, a to dává možnost Spojeným státům pomyslný úpadek zvrátit, proto je predikce amerického úpadku velmi nejistá. S relativním úpadkem, jakožto novým pohledem na tento pojem, přichází Joseph S. Nye. Díky globalizaci a technologické proměně světa již nemůžeme hovořit o prostém přenosu moci z jedné velmoci na druhou získávání si mocenského postavení na úkor jiných, ale jde také o rozšíření moci mimo úroveň států. Je třeba si uvědomit, že do této pomyslné mocenské hry pronikají i nestátní aktéři. Například kybernetický prostor je jedním z exemplárních důkazů toho, jak se tehdejší státní moc předává do rukou nestátních aktérů, kteří poté mají možnost oslabovat jak americkou moc, tak moc ostatních aktérů v mezinárodním prostředí. V roce 1987 vydal britský historik Paul Kennedy knihu *Vzestup a pád velmocí*, kde předpovídá nevyhnutelný pád americké moci. Důkazem jsou historické pády velmocí jako habsburská monarchie, jež byla nahrazena liberální Británií, jež byla později nahrazena právě Spojenými státy. Na základě této dedukce můžeme předpokládat, že Spojené státy nahradí jednu z nově nastupujících mocností, kde nejvíce spekulovaná země je Čínská lidová republika (Fířtová – Kozák 2013: s. 13).

Kennedyho hlavního argument se opírá o vnitřní politickou nestabilitu či přílišnou vojensko-zahraniční angažovanost. Neproduktivní výdaje na vojenské zbrojení dlouhodobě oslabuje ekonomiku země, což vede k celkovému úpadku a pádu velmocí. Kennedyho předpověď se v 80. letech nepotvrdila a ani se nepotvrdila po rozpadu Sovětského svazu, kdy se Spojené státy dostaly až na úplný mocenský vrchol a vznikl unipolární systém. Nicméně, Kennedyho úsudek je aplikovatelný na současnou dobu, kdy dochází k nárůstu ostatních globálních, či regionálních mocností. Navíc se Američané potýkají s vysokými dluhy, způsobené vysokými vojenskými výdaji, které jsou zásadní, ale v médiích méně probírané. Podobnou myšlenku revidoval a aktualizoval v roce 2008 Niall Ferguson ve své knize *Collosus*. V češtině najdeme slovní spojení „obr na hliněných nohách“, tento význam můžeme přenést do mocenského postavení zájmu, kde velmoci jsou zmítané krizemi či zadlužením.

V případě USA se jedná o nástup již tolikrát omýlených nových mocností. Dalším znakem podle Fergusonova bylo postupné stahování amerických vojáků z Afghánistánu a Iráku za období Baracka Obamy (Fířtová – Kozák 2013: s. 13).

Celkově vzato je zřejmé, že geopolitické postavení Spojených států prochází určitými změnami. Někteří autoři pochybují, jestli je možné označit americký úpadek za pravdivý, či nikoli. Vše záleží na podstatě mezinárodního systému, jak se bude měnit a jaký se podaří vytvořit. V současné chvíli je jasné, že v některých velkých zemích se začíná zvedat životní úroveň obyvatel a spotřebitelský způsob života jako ve Spojených státech, ale o americkém úpadku nemusí svědčit. Americká vláda bude muset ve svých rozhodnutích zohlednit i další důležité aktéry mezinárodního společenství, což se nebude muset líbit americkým politickým představitelům, ale určitě se v tom dá najít hodně výhod a pozitiv. Vytvoří se například mezinárodní dohody, které nebudou brány jako americký nátlak, ale budou široce akceptovatelné. Vše také bude záležet na tom, jak tuto roli Spojené státy přijmou (Fířtová – Kozák 2013: s. 14).

3.1 DŮSLEDKY ÚPADKU

Předchozí řádky nám ukázaly, že se pojem úpadek dá určit mnoha způsoby, ale co se stane, když opravdu dojde k úpadku americké moci? Na otázku, co se stane v mezinárodním prostředí, pokud by Spojené státy americké ztratily své výsostní postavení, rozděluje odborníky na dva tábory. Na jedné straně stojí například Fareed Zakaria či John Ikenberry věřící, že základy liberálního mezinárodního ekonomického systému přežijí a budou prosperovat, jelikož žádná z nově rostoucích mocností tento model pravděpodobně nezpochybní. Navíc žádná neamerická velmoc nedisponuje takovou ekonomickou, finanční, technologickou a vojenskou mocí, a to ani Čína, aby mohla převzít vůdcovskou roli, kterou do teď zastávají Spojené státy. Úpadek USA by nepřinesl žádný užitek ani jedné ze zmiňovaných zemí, ale spíše spoustu problémů. Druhá skupina, kam můžeme zařadit Roberta Kagana, se naopak obává, že pokud by skutečně došlo k americkému úpadku, nenastane mír a prosperita, ani pokračování

současného mezinárodního uspořádání, nýbrž chaos a konflikty. Ve své knize *The World America Made* Kagan z historických paralel vyvozuje, že současný světový systém byl postaven na amerických hodnotách, zájmech a prioritách, a pokud by se moc přelila na jinou mocnost, sledovala by to samé, co Spojené státy a snažila by se utvářet mezinárodní systém k obrazu svému. USA například postavili své hodnoty na demokracii, kterou poté šířila dál v systému a vyvolala rozkvět v ostatních zemích, kupříkladu v Československu, a později v České Republice. Záleží také na demokratických režimech jako Brazílie, Turecko či Indie zda dokáží převzít část americké moci nebo se moc přehoupne spíše k nedemokratickým režimům jako Rusko či Čína, které by pak, stejně jako v případě čínské a ruské podpory syrského diktátora Bašára al-Asada, podporovaly autokratické režimy v ostatních státech. To by se projevilo především v omezování svobody projevu v médiích, složky hájící bezpečnost státu by dostaly větší pravomoci, kontrolu a regulaci internetu (Fířtová – Kozák 2013: s. 23).

Amerika se často opírá o svobodný obchod. V současnosti se celosvětový obchod odehrává převážně v oblasti Tichomoří, možná ztráta amerického postavení jako garanta svobodné plavby v této oblasti, by vedl k nutnosti vytvořit zcela jiný systém založený na kolektivní bezpečnosti. Existuje reálná hrozba teritoriálních konfliktů ze strany jiných mocností, které spíše prosazují vlastní národní zájmy, před kolektivní bezpečností, což poukazuje na nízkou efektivitu současného bezpečnostního režimu. Dalším možným znakem amerického úpadku by vedl k rozkvětu nacionalismu, izolacionismu a pevnější obraně úzce definovaných amerických hodnot. Například, pokud by se USA stáhli více do sebe, vývoj by vypadal tak, že americké počínání by měl velký dopad jak na světovou politiku, tak na samotný severoamerický kontinent. Kanada, stejně tak i Mexiko, jsou víceméně závislé na svém americkém sousedovi a jeho pokračující úpadek by měl nedozírné ekonomické následky pro tyto dva státy. Vystává zde otázka, nakolik může být multipolární systém s dominantním postavením USA stabilním a mírovým systémem. Již od Druhé světové války se přední američtí politici koncepčně připravují na vznik multipolárního systému. Výzva

pro americkou vládu zůstává stejná, tj. společně s ostatními mocnostmi spoluvytvářet svět, v němž by USA mohly vzkvétat, aniž by musely být nutně jedinou dominantní mocností, zároveň by si uchovaly ekonomickou a politickou dynamiku a navíc zůstaly schopné efektivně zaručit svoji i mezinárodní bezpečnost (Fířtová – Kozák 2013: s. 24).

4 TEORIE ÚPADKU DLE VYBRANÝCH AUTORŮ

4.1 TEORIE ÚPADKU V DOBĚ STUDENÝ VÁLKY

4.1.1 SAMUEL HUNTINGTON¹

Samuel Huntington vydal na přelomu 1988/1989 článek ve *Foreign Affairs* zabývající se pěti etapami amerického úpadku, který začíná v padesátých letech a končí ve zmíněném roce 1988, kdy tzv. teorie úpadku dosáhne svého vrcholu. Kořeny tohoto jevu spočívá v literatuře politické ekonomie z počátku osmdesátých let, která analyzovala upadající americkou hospodářskou převahu a pokoušela se identifikovat důsledky jejího selhávání. Tato témata se poté objevila v populárnějších a politicky orientovaných spisech, a kombinace deficitu obchodu a rozpočtu plus krach na burze cenných papírů v roce 1987, připravila půdu pro úspěch historické analýzy Paula Kennedyho. S. Huntington ve svém článku poukazuje na to, že tyto spisy jsou převážně liberálně levicově orientované a mají různé filozofické podtexty. Vcelku však přináší tři ústřední návrhy:

- 1) Spojené státy americké upadají hospodářsky ve srovnání s ostatními zeměmi s tržním hospodářstvím, hlavně s Japonskem, ale také s Evropou a novými zeměmi, které se industrializují. Deklinisté se soustředí na hospodářské výsledky na vědecké, technické a výchovné faktory vztahující se k hospodářskému výsledku.
- 2) Ekonomická síla byla a je ústředním prvkem síly země, a proto její úpadek nakonec ovlivní ostatní dimenze národní moci.
- 3) Relativní ekonomický úpadek Spojených států je způsoben především příliš vysokými výdaji na vojenské účely, což je podle Paula Kennedyho zase výsledkem *imperiálního nadměrného zvyšování branných sil*, nebo-li *imperia loverstretch*, ve snaze dostat závazkům v zahraničí, které si však USA nemohou dále dovolit. V tomto ohledu se Spojené státy potýkaly s podobnými problémy,

---

¹ Dle článku Samuela Huntingtona z Foreign Policy

s nimiž se setkali předchozí imperiální či hegemonské mocnosti, jako Velká Británie, Francie, a Španělsko.

S. Huntington vychází z *declinistické literatury*, která předkládá obraz národů, jež se ekonomicky zhoršují, žijí mimo své prostředky, ztrácejí konkurenceschopnost vůči dynamičtějším národům a trpí různými zesilujícími sociálními, ekonomickými a politickými faktory. Z této analýzy vyplývá, že Spojené státy musí uznat a souhlasit s těmito podmínkami a dokázat je dostat do takové míry kontroly, jež by zbrzdil jejich úpadek. Autor si během své analýzy pokládá otázky: Jsou Spojené státy v podstatě národem v úpadku? Nebo je to národ uprostřed své obnovy? Declinisté mají tendenci vykreslit obraz o ekonomickém úpadku s odkazy na ekonomické trendy a výkonnost (ekonomický růst, produktivitu), vzdělávací údaje (testovací skóre, délka školního roku), fiskální záležitosti (deficity), vědy a technologie (výdaje na výzkum a vývoj, inženýři v oblasti výroby), mezinárodní obchod a kapitálové toky. Obecně však upozorňují na tři soubory důkazů, které jejich tvrzení o úpadku potvrzují:

- a. Především stoupající obchodní a rozpočtové schodky, které americký politický systém, jak se zdá, nedokáže zkorrigovat;
- b. pokračující a dokonce zrychlující se proces úpadku amerických akcí, zapříčinil pokles globální ekonomické moci a míry růstu USA v klíčových oblastech ekonomické výkonnosti;
- c. přetrvávají slabé stránky systému, včetně výzkumných a rozvojových postupů, základního a středního vzdělání, výchovy vědců a techniků, a co je nejdůležitější - skladby úspor a investic.

S. Huntington označil americký schodek za jednu z příčin úpadku Spojených států. Obchodní a hospodářský deficit nebyl hlavním problémem v roce 1982. Začal stoupat až později. Declinisté mají pravdu v tom, že tento vývoj byl spjat s dlouhodobým efektem výdajů za vlády Reagana. Oprava obchodní bilance pomohli uhradit náklady nejen Spojeným státům, ale i ostatním zemím, které se stali závislými na americkém trhu. Některé tyto náklady byly viditelné i v Japonsku, kde se zaměřili

na vývoz (v té době kolem 39 procent japonského vývozu mířilo do USA). Snížení světového schodku by podle autora pravděpodobně vyžadovalo recesi ve Spojených státech, což by přinejmenším dočasně zhoršilo rozpočtový deficit.

Během osmdesátých let se ekonomická výkonnost Spojených států značně zlepšila ve srovnání s ostatními předními zeměmi. Mezi lety 1965 a 1980 se USA umístily na patnáctém místě z devatenácti industrializovaných tržních ekonomik z hlediska hospodářského růstu, dále mezi lety 1980 a 1986 se Spojené státy dostaly až na třetí místo. Největší pokles tempa zažilo překvapivě Japonsko. Ještě v letech 1983 až 1987 rostly americké a japonské ekonomiky téměř stejným tempem. V dalších pěti letech dokázali Američané převýšit růst i Evropské společenství. Podle S. Huntingtona jsou argumenty o úpadku a přesunu hospodářské produkce do Japonské, nepotvrzené.

Můžeme konstatovat, že americká a japonská ekonomika rostla a klesala zhruba stejně. Podobně jako Japonsko ztratilo svoje tempo a růst, tak i Spojené státy ztratily svou vedoucí pozici v produktivitě. V roce 1970 byla produkce v USA více než dvojnásobná než v Japonsku, nicméně v roce 1986 téměř vymizela pomyslná mezera mezi těmito státy. Podle autora existuje málo důvodů, proč by japonská ekonomika jako celek měla růst mnohem rychleji než ekonomika Spojených států a mnoho důvodů, proč by jednotlivec v USA měl být v mnohem produktivnější než japonský pracovník. Ve zkratce podle S. Huntingtona, jestli hegemonie znamená mít čtyřicet procent a více světové ekonomické aktivity, tak americká hegemonie měla dávno zmizet. Na druhou stranu, jestliže hegemonie znamená produkovat 20 až 25 procent světové produkce a vlastnit dvakrát více než druhý nejproduktivnější stát, je americká hegemonie zabezpečena.

Hodně autorů teorie úpadku, ne všichni, se mýlí při analyzování důvodů špatné americké produkce. Tvrdí, že financování americké vojenské složky je jedním z důvodů, proč se ekonomický růst zpomalil. Podle autora proudil úpadek z imperialismu a militarismu. Tento argument měl velmi malou podporu, zejména při aplikaci na Spojené státy. Potvrzuje to tvrzení Paula Kennedyho, jenž nahlížel na staré

říše, pro které bylo velmi obtížné čelit deseti a více procentům společenské produkce. V analýze S. Huntingtona se uvádí, že příspěvky na americkou obranu činily pouze šest až sedm procent celkového HDP. Na druhou stranu, v tomto období studené války, byl Sovětský svaz ochoten vynaložit na vojenské účely 17 až 18, nebo více procent sovětského HDP. Byla to však příčina úpadku SSSR? Jeho vojenský sektor byl jediným odvětvím, ve kterém mohl Sovětský svaz soupeřit. Nicméně, existuje velmi málo srovnávacích údajů o tom, že vojenské výdaje na obranu stimulují hospodářský růst.

První vlna amerického úpadku přišel v letech 1957 a 1958 jako výsledek sestrojovaných sovětských raket a Sputnik. Gaitherova komise, která fungovala jako rada pro amerického prezidenta a dalším skupinám, varovala, že Spojené státy vážně zaostávají za Sovětským svazem v oblastech vědy, technologií a budoucích schopnostech. SSSR měl o zhruba o 50 procent větší míru růstu než USA, vedení svazu pravděpodobně utrácelo dvakrát tolik do oblasti vyzbrojování a bylo na velmi dobré cestě stát se v oblasti sestrojování raket hlavní mocností., zatímco Spojené státy v tomto ohledu byly zranitelnější. Navíc Sovětský svaz produkoval mnoho tisíc vědců a inženýrů, zatímco americké vzdělávací programy zaostávaly.

Druhá vlna poklesu přišla na konci šedesátých let. Prezident Nixon a jeho poradci Národní bezpečnosti se ujali vedení na ukončení bipolárního světa. Obě země, Spojené státy a Sovětský svaz, ztrácely na svém postavení v rámci mezinárodního systému a vznikl tzv. „pentagon moci“, anglicky *pentagon of power*. Tyto argumenty byly rychle doplněny ze strany akademiků - vojenská moc, v níž vynikaly jak Spojené státy americké, tak Sovětský svaz, rychle ztratila na své účinnosti a užitku, a ekonomická síla Evropského společenství a Japonska, doháněla obě zmíněné supervelmoci.

Třetí vlna úpadku dle S. Huntingtona přišla v první polovině sedmdesátých let v souvislosti s ropnými šoky a embargem ze strany organizace OPEC v roce 1973, kdy došlo k dramatickému nárůstu ceny ropy. Západní svět, a zejména Spojené státy, byly

silně závislé na ropě ze zemí oblasti Perského zálivu. Arabské země dostali do svých rukou pomyslné otěže a začaly řídit ekonomický život západního světa, navíc arabský region získal prostředky pro ekonomické a politické ovlivňování celého mezinárodního systému. Saudská Arábie, jakožto lídr arabských zemí, začala být považována za novou velmoc, protože obrovský tok prostředků, které proudil přímo do rukou arabských představitelů, byl recyklován v amerických dluhopisech, továrnách a nemovitostech.

Čtvrtá vlna poklesu je spjata s obnoveným strachem ze strany Sovětského svazu. Spojené státy se v této době potýkaly s vnitřní a vnější krizí, aféra *Watergate* a vojenská porážka ve Vietnamu, vnesl nejistotu do amerických řad. Naproti tomu Sovětský svaz dále rozšiřoval komunistickou ideologii v Angole, Mosambiku, Jemenu, Etiopii, Nikaragui a nakonec v Afghánistánu, umocněné o pokračující rozvoj sovětských jaderných zbraní, které velmi zneklidňovaly americké strategické síly. Pocity z úpadku a nemoci byl posílen dalším zvýšením cen ropy a inflace, které vyvolaly politické proudy, jež s sebou přinesla administrativa prezidenta Ronalda Reagana v roce 1981.

Pátá vlna amerického úpadku byla z velké části způsobena rozpočtovými a obchodními schodky, zdánlivě konkurenční a finanční hrozbou ze strany Japonska. Tohle období má tedy určitou podobnost z let šedesátých a sedmdesátých. V roce 1972 predikoval Richard Nixon rovnováhu mezi silnými a zdravými Spojenými státy, Sovětským svazem, Čínou, Japonskem a Evropou. Profesor Paul Kennedy tvrdil, že USA se přesunuly do multipolárního světa s pěti ekonomickými a politickými centry: Spojené státy, Sovětský svaz, Čínská lidová republika, Japonsko a Evropské společenství.

Vlny úpadku byly, neplatilo to vždy, spjaty s konci amerických administrativ. Tyto administrativy dokázaly na konci svých volebních období vytvořit jakési politické vakuum, které nutilo Američany reálně přemýšlet o poklesu. V tomto případě nelze analyzovat americkou společnost politickou vědou, nýbrž psychologií. Podle S.

Huntingtona ve skutečnosti existuje mnoho trendů, na které jsou nahlíženy jako důkazy o pokroku a síle, naopak pro declinisty jsou to faktory, které zapříčiňují pokles Spojených států. V 70. letech se objevila skupina, včetně Daniela Bella a Zbigniewa Brzezinskeho, která zformulovala široce uznávanou tezi, že relativní úpadek zpracovatelského průmyslu je známkou pokroku průmyslové, či postindustriální společnosti, která nasměrovala Spojené státy správným směrem k pokroku. Tahle teze se ukázala jako důkaz, že každý kdo se zabývá fenoménem úpadku, má jiný pohled na danou problematiku.

Pro předcházení trvajícího poklesu však vyžaduje, aby skutečný úpadek existoval. Teorie úpadku je teorií, která musí být uznána za neplatnou. Vzhledem k otevřenosti své politiky a konkurenceschopnosti její ekonomiky, se Spojené státy, podle tvrzení autora, pravděpodobně do budoucna nezmění, dokud její veřejnost bude přesvědčena o její klesající tendenci. Declinisté vždy hrají zásadní roli při předcházení tomu, co předpovídají. S. Huntington radí, aby následující americké administrativy braly v potaz historické vlny úpadku a budoucí prezidenti a Kongres přijaly okamžitá opatření v oblasti schodků a zahájily dlouhodobější politiku, jejímž cílem je podpora úspor a investic.

Článek S. Huntingtona bereme jako odpověď na Paula Kennedyho, jež vidí úpadek Spojených států z jiného hlediska. Profesor Huntington poukazuje na to, že teorie úpadku není v americké společnosti myšlenkou novou. Domníval se, že se na to současnou americkou situaci dívají odborníci, včetně Paula Kennedyho, příliš pesimisticky. Tenhle článek ukázal, že tehdejší podíl na světové hospodářské činnosti se zdaleka nesnižuje, ale v posledních dekádách zůstává spíše stejný. Národní diskuze o úpadku může mít blahodárny účinek, jelikož se předkládá prezidentovi a Kongresu, jež mají sílu s tím něco udělat.

4.1.2 PAUL KENNEDY²

Jaké je dnešní role Spojených států amerických? Jsou, jak někteří tvrdí, státem v úpadku, státem, který zaostává za svou mezinárodní konkurencí? Nebo jen zemí, jež prochází procesem obnovy a přizpůsobování. V posledních dvou dekadách bylo vydáno několik knih, zabývajících se alespoň částečně úpadkem Spojených států. Jednou z oněch knih je *Vzestup a pád velmoci* od Paula Kennedyho. Tato a další publikace (*Konec americké nadvlády - budoucnost západní aliance* od Davida Caleo a *Osudná nádhera - americké impérium v přechodném stadiu* od Waltera Russella Meada) vyvolali dalekosáhlé veřejné diskuze mezi odborníky, novináři a politiky o těchto problémech. Jeden britský komentátor prozíravě označil tento problém za „hypochondrii“, ale diskuze o otázkách poklesu hluboce zasáhla americkou veřejnost. Paul Kennedy, jehož kniha *Vzestup a pád velmoci* se stala bestsellerem, je jedním z nejvýznamnějších teoretiků úpadku. Profesor Kennedy ve své knize studuje historii velmoci, jakými bylo Španělsko šestnáctého století a Britská říše kolem roku 1900, nachází tu opakující se situaci na případech Spojených států. Proto, aby si tyto velmoci zachovali vládnoucí postavení, zjistili mocnosti v průběhu doby, že na svoji vojenskou bezpečnost věnovali stále větší část svých zdrojů. Tohle často vede k zanedbávání technologických inovací a nakonec k poklesu hospodářské síly, jež je podle Kennedyho základním zdrojem moci. Jinými slovy: politikové ve Washingtonu si musí uvědomit, že součet zájmů a závazků Spojených států ve světě, daleko převyšuje schopnost země je současně bránit.

Tahle zvláštní část diplomové práce předkládá rozhovor pro časopis Spektrum s profesorem Paulem Kennedym. Rozhovor řídil uznávaný ekonom Robert Heilbronerem, po němž následují reakce ze strany Samuela F. Huntingtona a Josepha S. Nye. S. Huntington začíná s podrobným studiem výsledků americké ekonomiky a dochází k závěru, že zprávy o úpadku jsou značně přehnané. Huntington hovoří o tom, že je-li „*konečným testem velmoci schopnost obnovit svou moc, pak soutěživost, pružnost a přistěhovalectví, typické pro americkou společnost, umožňují USA obstát*

---

² Dle článku Paula Kennedyho *Is America Falling Behind?* z časopisu American Heritage.

v této zkoušce daleko lépe než kterékoliv jiné velmoci, minulé nebo současné.” Naopak profesor Nye se vydal trochu jiným směrem. Tvrdí, že vojenské výdaje Spojených států jsou daleko nižší k poměru k výdajům velmocí, jež uvádí Kennedy, a říká, kdyby se USA zbavily svých mezinárodních závazků, snížily by tím svůj vliv, aniž by zvýšily svou ekonomickou sílu.

Kennedyho tvrzení o americkém úpadku vychází z podnětu o historii britského námořnictva. Přitahoval ho vzájemný vztah mezi převahou Anglie na moři a její podřízeností domácí ekonomice - britská hospodářská síla se zároveň stala největší překážkou pro vojenské schopnosti. Svoji teorii rozšířil o Španělsko, Německo a Holandsko, které rozšířil o období 1500 až 1960, kde stručně popsal osudy dvou velmocí - Spojených států a Sovětského svazu. Podle Kennedyho existuje vzorec mezi vojenskou a hospodářskou silou - vzorec, který nějak moc nepřekvapí. Každá země potřebuje určitou hospodářskou výhodu, má-li vůbec získat moc a využívat ji. Tato hospodářská výhoda však není jen otázkou přírodního bohatství, přinejmenším jsou důležité i její instituce. Za příklad Kennedy uvádí Čínu z dynastie Ming - čínská říše byla ve své době daleko lidnatější, bohatší než jakákoli evropská země, nicméně díky mandarínské byrokracii její říše stagnovala (totéž se stalo v Indii v šestnáctém století v říši Mogulů). Díky čínské stagnaci se světová vláda přenesla v šestnáctém století do Evropy, protože evropské instituce byli pružnější, odlišné a otevřenější. Pokud tedy existuje nějaký vzorec, měly evropské státy pružnější instituce a lépe se přizpůsobovala k měnícím se okolnostem nebo přesněji řečeno, měly schopnost podporovat inovaci a tvořivost. Cesta k moci je tady snadnější, než ji udržet - úspěch se dostaví celkem rychle, protože kombinace faktorů žene stát vpřed. Kennedy tvrdí, že nesnáze vždy přijdou, jakmile se objeví jiné národy, které objeví vlastní cestu k úspěchu a začnou ostatní mocensky předbíhat.

Jde o to, že vzestup a pád v této době probíhá rychleji, než v minulosti. Hospodářství starých mocností nebyl totožný se současným hospodářským problémem. Problém mohl nastat kupříkladu při mobilizování armády - v minulosti byla mobilizace o mnohem složitější než v moderní době, kde jsou vlády schopny

zmobilizovat do války celou společnost, což se starým řádům ne vždy podařilo. A v době míru je snazší získávat národní bohatství (v minulosti to bylo složitější). V tomto důsledku může být vládnoucí moc odsunuta stranou daleko rychleji, než dříve. Kennedy upozornil, že Spojené státy během několika let sklouzly z postavení největšího věřitele do postavení největšího dlužníka - takhle rychlou změnu mohla způsobit jen katastrofální válka. Toto zrychlení se dá připsat celé řadě věcí - jak technických, tak organizačních. V současné době má USA více zkušeností a technologií než tomu bývalo dříve. Například Japonsko nebo Jižní Korea byly připraveny se vrhnout do výroby, postavit továrny a vybavení rychleji. Důležité také je, že si země mohou dovézt technologii, která ji umožní vyrábět nejnáročnější výrobky s poměrně nízkými kvalifikovanými dělníky. Podle Paula Kennedyho nelze zavřít oči před skutečností, že díky ztrátě trhů Amerika přichází o své velmocenské postavení a ztratily své relativní místo na slunci. Po druhé světové válce byly Spojené státy ocelárnou světa, obilnicí světa, automobilkou světa - americká převaha v průmyslu a zemědělství neměla sobě rovné. Není tedy divu, že americký dolar byl také nejsilnější měnou světa. Podle profesora všechny tyto aspekty nadřazenosti zmizely. Nicméně USA jsou stále jediným největším hospodářským celkem na světě, ale jeho výkony už nedosahují takových kvalit - Američané jsou naopak svědky „invaze“ zahraničních výrobků do amerického hospodářství. Kennedy ve svém rozhovoru zmínil možná ještě důležitější věc, a to rychlost, jakou úžasné hospodářství Spojených států ustoupilo, jelikož se zdá, že neví jak konkurovat nebo kde konkurovat - důležitější proto, že Kennedymu připomnělo počínání USA edwardovskou Anglii před první světovou válkou, v době, kdy mnoho uvážlivých lidí cítilo, že jí velikost uniká mezi prsty a nevěděli, co s tím dělat.

Paula Kennedyho během rozhovoru překvapila všeobecná situace ve světě v posledních několika letech, což zkomplikovalo situaci a připravila podmínky pro americké rozpoložení. Hlavní důvod spočívá v rozpoložení hospodářské moci - neexistovali dominující střediska finanční moci srovnatelná s Londýnem konce devatenáctého století, nebo New Yorkem padesátých let. Na konci osmdesátých let

byla Německá spolková republika a Japonsko předními hráči ve výrobním a finančním světě - podle Kennedy měly být nadále. A to za scénou čekali státy jako Brazílie, Indie a samozřejmě Čína. Avšak Kennedy zdůraznil, že Amerika byla a nadále bude velkou vojenskou a hospodářskou velmocí - nikoliv však jedinou. Autor nabádal, aby došlo k vzestupu diplomacie, jelikož předvídal, že mezinárodní systém bude multipolární či více polární a takový systém je pro diplomacii přirozenějším prostředím. Kennedy je sám přesvědčen, že diplomacie musí hrát v dalších desetiletích důležitější roli.

Paul Kennedy ve své knize zdůrazňuje, že Spojené státy jsou na jedné straně vitální zemí, na straně druhé odsuzuje tendenci vidět všechno zjednodušeně. Má jisté pochybnosti o diplomatické schopnosti Spojených států. V době, kdy byl tento rozhovor uskutečněn, byla pomyslná hozená rukavice u nohou Spojených států, jelikož jsou zemí, na jejíž myšlení a jednání se často útočí. To Kennedyho vede zpátky k tomu, že Američané mají problém se přizpůsobit - ten je hlavním klíčem a velkým tajemstvím úspěchu a neúspěchu, vzestupu a pádu. Profesor však měl obavy z toho, aby se americkým vyhlídkám do budoucnosti nekladly příliš velké překážky, které ztíží reakci na útok, zvláště v hospodářství. Nicméně, Paula Kennedyho tížilo hlavně obrovské vojenské břemeno, které si samy uložily, protože se stále považují za vůdce celého světa, jakými byli ještě před padesáti a čtyřiceti, možná ještě dvaceti lety. Ale situace ve Vietnamu a následně v Perském zálivu byli jasným signálem, že dny, kdy americké vojenské síly byly neohrožitelné, jsou dávno pryč. Podle Kennedyho to brání v jasnější budoucnosti, podobnou situaci vysledoval u habsburské monarchie šestnáctého století: je tu mnoho front, které je třeba bránit, tudíž šlo o obrovskou vojenskou zátěž, respektive hospodářskou. V případě Spojených států to znamenalo věnovat velkou část své nejlepší vědecké a kvalifikované síly do oblastí, které nepřispívají k růstu hospodářství. Kennedy zdůrazňuje historické ponaučení: důraz na vojenskou sílu na úkor hospodářské vitality, vede ke zhoršení obou oblastí.

Jestli existuje pro Spojené státy americké možnost se poučit, či začít s obnovou, je otázka. Podle Paula Kennedyho je to téměř nemožné, respektive s obnovou nepočítá, protože zvrátit již existující pokles Spojených států není u státu amerického

kalibru snadné. Profesor v rozhovoru uvádí, že musí přijít velmi důležitá událost, jež by v Američanech probudila bdělost na další například deset let (teroristický útok 2001). Kennedy se domnívá, že nejlepší cestou pro Spojené státy je nebýt a nepovažovat se za velmoc, měla by spolupracovat s ostatními mocnostmi a chytře vytvořit domnění, že jí stále je. Pro Evropu i jihovýchodní Asii bylo samozřejmě pozitivní, aby dohonily zpoždění.

4.1.3 JOSEPH S. NYE³

Další část diplomové práce se zabývá názory profesora Nye na americký úpadek a může sloužit jako odpověď na názory Paula Kennedyho. Názory J. S. Nye jsou opět z období na konci osmdesátých let. Tvrdí, že v minulosti Spojené státy radši podporovali ekonomické oživení svých spojenců, než aby nad nimi měly navrch. Podle profesora Nye nejsou Spojené státy v úpadku, musí se brát v potaz argumenty, že možná neexistující americký úpadek je výsledkem méně aktivní role USA v tomto období. Podle jeho názoru vstoupí Američané do nově vytvářejícího multipolárního systému v pozici lídra, ale jen tehdy, když si udrží své spojence a vyhnou se protekcionismu.

Obavy z úpadku americké moci není pro autora nic nového. Nicméně odkazoval na Arthura Schlesingera mladšího, který napsal knihu *Cykly amerických dějin* a hovořil o období amerických obav, které sahaly až do prvních dnů Spojených států. Je třeba si uvědomit důležitou věc, *declinisté* si musí vybrat období, která budou porovnávat - to je základ pro zkoumání. Například, padesátá léta byly pro USA velmi úspěšné, jelikož americké hospodářství se podílelo na 2/5 světové produkce a přibližně tolik vydávali na vojenské účely. Na konci osmdesátých let byly na to Spojené státy o něco lépe, ale na rozdíl od padesátých let nastal relativní úpadek, hlavně na podílech světové produkce, nicméně zase na tom byly lépe než na konci šedesátých let. Badatelé/deklinisté si tedy museli vybrat takové období, kde mohli dokázat skutečný americký úpadek moci.

---

³ Dle článku *Nové dimenze moci* z časopisu Spektrum

Nye však potvrzuje, pokud se budeme držet jeho příkladu z padesátých let a konci osmdesátých, že Spojené státy přeci jsou v jakési formě úpadku, ale faktory (soudržnost společnosti, vojenská a ekonomická moc), které je způsobují, se do teorie úpadku nehodí. Přesněji řečeno, USA nezažily nijak citelný úpadek a relativní pokles se odvíjí pouze od padesátých let, kdy Amerika zažívala zlaté časy. Spojené státy neohrožovaly žádné rostoucí vojenské mocnosti, ani vnější závazky nikterak Američanům neuškodily. Podle profesora Nye budou USA na tom stále lépe než ostatní mocnosti, protože Američané mají zvláštní schopnost adaptovat se na nové dimenze moci.

Existují však dvě příčiny, jež mohli změnit, či již změnily postavení Spojených států. První příčina spočívala, že se světová ekonomika rozšířila mezi ostatní státy, hlavně ekonomicky vzrostli američtí spojenci, a to díky politice Spojených států po druhé světové válce. Podle J. S. Nye se USA nesnažily získat mocenskou nadvládu na svými spojenci, ale raději podporovaly jejich ekonomické oživení. Druhá dlouhodobá příčina změněného postavení Spojených států ve světě spočívala ve zvýšení vzájemné provázanosti mezi státy. Tento stav znemožnil uplatnit rozhodující moc nad celým světovým systémem ze strany jediné mocnosti - z toho vyplynulo, že v mezinárodní politice nacházíme více činitelů, více vazeb a menší hierarchii. Důležité bylo, že se změnila i vojenská úloha států a její moc. Vojenská moc sice do současnosti zůstává základní formou moci, ale jen v některých situacích. Nye ji chápe jako moc, která je pro státy velmi drahá, tudíž ji nemohli využít efektivně na sto procent. Příkladem je vojenská prohra ve Vietnamu a vpád sovětských armád do Afghánistánu. Výsledek těchto konfliktů znamenal pro Spojené státy úpadek v hierarchickém postavení, které se tradičně zakládalo na vojenské síle. Podle Nye se stávají důležitější jiné zdroje moci: ekonomická vitalita, diplomatická schopnost, atraktivní kulturní hodnoty. Joseph Nye soudí, že krácení vojenských výdajů a odtahování se od celosvětových závazků nemohou pomoci vyřešit ekonomické problémy Spojených států, nýbrž se ukázalo, že pravděpodobnější scénář by byl její úpadek postavení ve světě.

Ekonomická dimenze si však žádá širší pohled na zdroje americké moci, jelikož ekonomická úroveň postindustriálních společností spočívá převážně ve vysoké odborné a technologické rovině - v první linii Spojené státy a Japonsko. Podle doktora společenských věd Daniela Bella byla vědeckotechnologická revoluce příčinou změny ve vnímání celosvětové trhu, to znamená, že se společnost posunula z konkrétních zeměpisných oblastí do světového systému. USA by proto měly vytěžit co nejvíce ze svého ekonomického postavení a upravit své priority - tedy do oblastí informatiky a výrobního procesu. Tyto priority přímo souvisely s otevřeností, decentralizací a demokratickým americkým systémem. V době vydání tohoto článku, byly ekonomické a společenské faktory základními kameny mezinárodní komunikace. Díky těmto faktorům musely být Spojené státy důsledné v uplatňování svých nastavených priorit - převážně v otevřenosti a dodržování lidských práv, protože americký vliv nespočívá jen ve vojenské a ekonomické síle, ale i v předešlých hodnotách.

Joseph Nye v tomto článku tvrdí, že přitažlivost americké kultury ve světě, kde se informace velmi rychle šířili, byla nenápadná, za to však americká atraktivita působila velice účinně, účinněji než u kteréhokoliv jiného státu. Nye byl přesvědčený, že Spojené státy zkrátka zůstanou dominantní silou v multipolární či více polární struktuře, kde nejlepší možností, jak si udržovat vliv u ostatních aktérů je udržování vztahů. Na druhou stranu, největším problémem byly spleť vzájemné závislosti, jež způsobovali další těžkosti při udržování světového pořádku - Spojené státy i ostatní aktéři musely čelit problémům typu šíření nukleárních balistických střel, biochemickým zbraním, fanatismu fundamentalistických náboženských skupin, terorismu, pustošení životního prostředí a zachování mezinárodního a ekonomického systému. Podle profesora Nye měli Američané plné právo obávat se změn ve světovém postavení Spojených států, ale vykreslovat problém jako úpadek Ameriky bylo chybou, jelikož se pozornost odvrátila od skutečných příčin, jež tkví v dlouhodobých změnách ve světové politice. Ústup USA z mezinárodních závazků by zredukoval vliv Ameriky, ale nemuselo to přímo znamenat posílení domácí ekonomiky. Na konci osmdesátých let byl Joseph Nye přesvědčen, že není důvod zpochybňovat americkou

sílu ve světě, jelikož nejbohatší země světa měla peníze na plnění mezinárodních závazků, tak pro domácí investice. Profesor Nye upozorňoval na důležitost neplést si krátkodobé problémy, jež jsou založeny například na dluzích, s dlouhodobými příčinami amerického úpadku. Autor tvrdí, že druhý případ se nemusí vůbec uskutečnit, ale jen za předpokladu, že Spojené státy nebudou reagovat přehnaně, ani nevhodně na celosvětové změny a neobráti svá rozhodnutí proti sobě.

4.2 TEORIE ÚPADKU PO SKONČENÍ STUDENÉ VÁLKY

4.2.1 FAREED ZAKARIA

Fareed Zakaria patří mezi mladší autory, jež se zabývají teorií úpadku a jejími dopady na Spojené státy. Podle tohoto autora byly kdysi Spojené státy číslem jedna v mezinárodním systému, ale bohužel nestačí provést jen pár vládních škrťů a přesouvání vlastních zdrojů k tomu, aby zůstaly konkurenceschopní v globální aréně. Zakaria tvrdí, že přišel čas na zcela nové uvažování. Nicméně, jsou Spojené státy na tuto změnu připraveny? (Zakaria 2011).

V současné době se dá znatelně poznat, že dnešní svět prodělal změny na půdě technologické a globální. To znamená, že jsou tu faktory, jimž musí Amerika čelit. Ale podle Farreda Zakaria se zdá, že toho USA není schopné. Typickým příkladem je vzestup Číny. Názory ostatních se v této problematice liší, ale vícero autorů se shoduje na tezi, že Spojené státy jsou stále číslem jedna na poli světového řádu. F. Zakaria není proti myšlence považovat Spojené státy za největší ekonomiku na světě, ani proti tvrzení o největší vojenské síle, ani proti světovým a dynamicky rostoucím technologickým společnostem, jež táhnou Ameriku vpřed. Ale dnešní Spojené státy jsou jen odrazem ekonomiky a nastavené politiky z padesátých a šedesátých let: masivní přispívání do vědy a technologie, veřejných vzdělávacích systémů, či imigrační politiky. Zakaria nabádá ostatní, aby se podívali na současný stav a porovnávali. Všechny aspekty, faktory, jež dostaly Spojené státy do popředí světové politiky, byly vytvořené před několika dekádami (Zakaria 2011).

Fareed Zakaria ve svém článku odůvodňuje svá podezření o americkém úpadku na základě údajů z jiných zdrojů, jež se mohou zdát různorodé, ale ve výsledku vytváří jeden pohled. Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (zkratka OECD) uvádí, že Spojené státy se drží na 17. místě ve vědě již patnáct let. 12. místo patří studentům, jež absolvovali studia na vysokých školách. Zakaria uvádí tento údaj z důvodu, že Spojené státy se celé desetiletí drželi na prvním místě mezi vyspělými státy. Zarážející je americká infrastruktura, která se podle dostupných údajů zařadila na 23. místo, což svědčí o americké zaostalosti za dalšími významnými ekonomikami. Tyto a další údaje (zdravotnictví atd.) mohou být příčinou, proč vyvolává debatu o úpadku americké moci. USA se však těmito údaji nechlubí, ale jsou oblasti, kde USA jsou prozatím na prvním místě: největší ekonomika, největší a nejlepší zbraně atd. Zakaria však poukazuje ještě na jeden údaj, v níž se Amerika nachází na prvním místě, a to je největší dluh na světě.

Fareed Zakaria je zastáncem názoru, že Spojené státy nejsou v úpadku, ale jsme svědky vzestupu ostatních mocností - *the rise of the rest*. Podle autora proběhlo mnoho změn v mezinárodním systému ne kvůli chybám USA, ale protože ostatní aktéři přecházejí na stejnou vlnu jako Spojené státy, tedy na vlnu dosahování vítězství. Zakaria ve svém článku pro *TIME* zmínil známou tezi o americkém úpadku: existovaly obavy v osmdesátých letech z japonského ekonomického vzestupu, jež se nenaplnily a USA mohly zůstat na špici ve světovém řádu. To samé se nepodařilo Evropskému společenství. Japonsko mělo po tři desetiletí druhou největší ekonomiku a i v současné době má třetí největší, ale nedokázalo se stát nejbohatší zemí světa, jelikož je to poměrně malá země. Aby se stala nejvýraznější ekonomikou světa, muselo by mít vyšší HDP na obyvatele, konkrétně dvakrát, než mají Spojené státy americké. Čemu však skutečně Spojené státy čelí, je podle Zakarii technologická revoluce. Nyní je totiž možné vyrábět více zboží a služeb s čím dál menším počtem lidí, aktéři mohou přesunout svá odbytiště a práci téměř kdekoli na světě a dělat všechno ve větší rychlosti, a to je přesně ten svět, kterému, podle Zakarii, Spojené státy musí čelit (Zakaria 2011).

Fareed Zakaria si pokládá otázku: proč se některé americké priority stanou tak roztržité? Když se podíváme na Německo po druhé světové válce, tak bylo úplně zničeno. Německá republika však dostala šanci obnovit fyzickou infrastrukturu, ale také přehodnotit své zastaralé uspořádání a instituce - změny proběhly v politickém systému a ekonomii, která nabrala modernější tvář. Porážka ve válce tedy umožnila vše vybudovat od nuly. Podle Zakarii je úspěch Spojených států sklerotický. Amerika se udržovala na vrcholu celých sto let a americké hospodářství a politické a vojenské vítězství pomohli k naprosté jistotě, že USA budou nadále dominantní světovou silou. Velikost však hraje důležitou roli, což dává Spojeným státům jistou výhodu. V dobách krize se těžko překonávají tak velkou zemi, jakým USA skutečnou jsou. Když přišla finanční krize, tak státy jako Řecko, či Irsko byly na pokraji zániku, Spojené státy nejen že si půjčily, ale víceméně si dokázaly zachovat tvář. Tohle je skutečně silná stránka USA, ale Zakaria se vrací ke stejnému problému: Spojené státy nedokáží čelit světovým výzvám (Zakaria 2011). Fareed Zakaria je spíše zastáncem úpadku klasické americké moci. Důkazem je i článek s názvem *Say hello to post-America world*, jež vyšel v roce 2017 v *The Washington Post*. Článek se zaměřil především na bizarní zvolení Donalda Trumpa americkým prezidentem a jejich následky. Svět už dříve prošel anti-amerikanismem. Nicméně období po zvolení Trumpa je rozdílnější.

Za prvé, svět zažil naprostý šok, když byl Donald Trump zvolen americkým prezidentem a následná vláda nasvědčuje faktu, že Spojené státy prochází chaotickým obdobím. Pro mnohé se stal prezident Trump nepřitelem číslo jedna. Jeho vláda se musí potýkat s nesouhlasem ze strany vědců či politiků. Republikán Karl Rove například označil současného prezidenta za pomstychtivého, impulzivního a krátkozrakého. Za druhé, existují však další formy poklesu americké reputace. Podle výzkumného střediska *Pew Research Centre* se 37 zemí po celém světě domnívá, že jsou schopné přežít i bez Spojených států. Podle Farreda Zakarii dělá Trumpova vláda z Ameriky něco, čemu se nepodobá - to znamená, že ztrácí jakousi autoritu a nevzbuzuje obavu v ostatních aktérech (Washington Post 2017).

Zakaria ve svém článku poukazuje na velmi zajímavý fakt, jež provedlo Pew Research Centre. To, že je Donald Trump velmi nepopulární (ve srovnání s Barackem Obamou je současný americký prezident hluboko za předešlým prezidentem s pouhými 22 procenty důvěry) se dalo očekávat. Další studie však přinesli, že čínský prezident Xi Jinping a ruský prezident Vladimir Putin jsou důvěryhodnější, než Donald Trump. Navíc, německá kancléřka má větší důvěru Američanů, než samotný americký prezident (Washington Post 2017).

Fareed Zakaria však nabízí ještě jiný úhel pohledu. Trumpovi se totiž podařilo něco, co Putinovy ne. Zakaria tvrdí, že americký prezident sjednotil Evropu, což je celkem legrační věc vzhledem k tomu, že evropský kontinent musí čelit výzvám jako je samotný Donald Trump, Brexit a populismus. Neberme však evropské sjednocení díky Trumpovi za pozitivní akt - prezidentovo chování donutilo Evropu spustit plány na hlubší evropskou integraci. Pokud Trumpova administrativa bude pokračovat ve stejném trendu tak jak slíbila a stane se protekcionistickou zemí vůči Evropě, dle názoru Farreda Zakarii se naopak stane evropský kontinent silnější a soudržnější. Pod společným vedením dlouholeté německé kancléřky Angely Merkelové a současného francouzského prezidenta Emmanuela Macrona, přijme Evropa aktivnější globální agendu. Evropská ekonomika se dokázala odrazit a nyní roste stejně rychle jako ekonomika Spojených států (Washington post 2017).

Ze severu Ameriky se ozývali hlasy, jež pronesl především kanadský ministr zahraničí, o neschopnosti Spojených států nadále nést břemeno celosvětového vůdčího postavení a měla by ji ponechat jiným zemím, jako je Kanada, aby vybudovali takový mezinárodní systém založený na jistých pravidlech, volného obchodu pro všechny a dodržování lidských práv. Na jihu od Spojených států jistě upadá jakákoliv spolupráce s Mexikem (Washington Post 2017).

Čínská lidová republika dokázala využít rétoriky a zahraniční politiky vypracovanou Trumpem, jež tvrdí, že USA hrají roli hlavního propagátora obchodu a investic po celém světě, zároveň však dochází ke snižování obchodu se zeměmi

Latinské Ameriky, Afriky, či střední Asie. Čína je v současnosti právem v popředí ekonomického světa. Podle průzkumů *Pew Research Centre* se sedm z deseti evropských zemí domnívá, že právě Čína je přední světovou ekonomickou silou, nikoliv Spojené státy (Washington Post 2017).

Zakaria si také všímá, že i přesto jak nepopulární Trumpova administrativa ve světě je, v samotných Spojených státech panuje pozitivní názor na jeho vládu. Američané v šestačtyřiceti procentech vyjádřili obrat k lepším zítřkům oproti administrativě předchozího amerického prezidenta Baracka Obamy (Washington Post 2017). Zakaria ve svém článku volně navazuje na svoji knihu z roku 2008, *Post-American World*, a tvrdí, že naprosto nepochopené a neuspořádané vládě Donalda Trumpa, se tzv. post-americký svět uskutečňuje mnohem rychleji, než tomu bylo dříve.

4.2.2 IMMANUEL WALLERSTEIN⁴

Immanuel Wallerstein je americký autor, který je jedním z nejtvorivějších a nejuznávanějších sociálních vědců dnešní doby. Ve své knize *Úpadek americké moci: USA v chaotickém světě* se zabývá postupným americkým úpadkem od moderních dějin až po současnou dobu.

Tvrzení, že Spojené státy americké jsou v úpadku, věří málokdo. Podle autora se tuto myšlenku odvažují nahlas říci tzv. jestřábi, jež volají hlavně po politických opatřeních, který by tento úpadek mohl zvrátit. I. Wallerstein tvrdí, že začátek ústupu americké moci dokazuje zranitelnost USA, která se stala zřejmou všem lidem 11. září 2001. Ve skutečnosti se však autor domnívá, že Spojené státy pohasíná jako mocnost od sedmdesátých let dvacátého století a reakce Američanů na zmíněný teroristický útok tento úpadek pouze zrychluje. Abychom pochopili, proč existuje americký úpadek, musíme se blíže podívat na geopolitiku ve dvacátém století, zejména na jeho poslední tři desetiletí. Autor nám ukazuje, že snadno dojdeme k nevyhnutelnému

---

⁴ Dle knihy *Úpadek americké moci. USA v chaotickém světě*

závěru: ekonomické, politické a vojenské faktory, které kdysi udělaly USA hegemonii, v současné době vedou Spojené státy nezastavitelně k úpadku.

Za vzestupem americké hegemonie stojí dlouhý proces, který se začal více prosazovat až za světové recese v roce 1873. V tomto období začaly USA a Německo zvětšovat svůj podíl na globálních trzích, a to vše na úkor upadající britské ekonomiky. Oba státy dokázaly projít klíčovou politickou transformací a získaly solidní politický základ - Německo po sjednocení na úkor Francie, kdy získala nezávislost po francouzsko-pruské válce a Spojené státy úspěšným zakončením americké občanské války. V období 1873 a 1914 se obě země staly hlavními výrobci v některých velmi důležitých odvětvích - Německo se našlo v chemickém průmyslu, USA zase v průmyslu ocelářství a ve výrobě automobilů. V učebnicích dějepisu je psáno, že první světová válka se odehrávala od roku 1914 až 1918 a druhá světová válka zase v letech 1939 až 1945. V tomto případě tohle několikaleté období chápe autor smysluplněji - dívá se na období třicetileté války mezi USA a Německem (Wallerstein 2005, s. 17-18).

Tuto pomyslnou ekonomicko-politickou soutěž o post hegemonu doznala zvratu v roce 1933, kdy se k moci dostali nacisti v čele s Adolfem Hitlerem. Nacistické Německo se nesnažilo o vytvoření hegemonické mocnosti v existujícím systému, nýbrž se jejich snaha zaměřila na vytvoření jistého globálního impéria. Naopak Spojené státy zaujaly pozici centristického světového liberalismu - připomeňme si základní hodnoty prezidenta Franklina D. Roosevelta: svoboda vyznání, projevu a osvobození od strachu a nouze. USA vytvořily spojenecký pakt se Sovětským svazem, který měl za následek konečnou porážku hitlerovského Německa. Nicméně, druhá světová válka měla devastující výsledek na infrastrukturu a obyvatele v celé Eurasii, od Atlantického oceánu až po Tichý oceán, téměř všechny státy se musely vzpamatovávat z výsledku této celosystémové války. Jedinou zemí, která ze všeho vyšla víceméně bez úhony a navíc ekonomicky posilněna, byly Spojené státy americké, které nelenily a rychle začaly upevňovat svou pozici v systému. USA byly vskutku jediným kandidátem na post hegemonu, ale pro uskutečnění této vize stály

některé politické překážky. Ta nejhlavnější bylo vytvoření Organizace spojených národů, jehož členy byly země, které společně bojovaly proti tzv. Ose zla. Rozhodující složkou nově vytvořené organizace byla Rada bezpečnosti, tedy jediný orgán, který měl tu pravomoc schvalovat použití síly. Navíc, po druhé světové válce se svět ocitá v období studené války, to zapříčinilo bezzubost v praktické oblasti Rady, poněvadž členy byly Spojené státy americké i Sovětský svaz a každá země disponovala právem veta, jenž mohla být kdykoli použita (Wallerstein 2005, s. 18-19).

Vláda ve Washigtonu získala oponenta, který ji doprovázel v celém průběhu studené války, navíc díky tomu museli Američané čelit vážným vojenským hrozbám a výzvám. Sovětský svaz disponoval největší pozemní silou na světě, zatímco USA byly vystaveny domácím politickým tlakům na ukončení povinné vojenské služby. Spojené státy přijaly strategii vyrovnání sil postavené na monopolu jaderných zbraní, nikoliv na pozemní síle (a vzdušné síly schopné jejich nasazení). Tento monopol nicméně brzy skončil, protože Sovětský svaz sám vyvinul svoji vlastní jadernou zbraň. Od té doby byly Spojené státy „zatlačeny ke zdi“ a snažily se o znemožnění ostatním mocnostem vlastnit jaderné zbraně. V 21. století je tato perspektiva reálnější, viz iniciativa Baracka Obamy na odzbrojení a následné zničení jaderných hlavic. V systému byl vytvořen status quo, který byl podroben zkoušce celkem třikrát - berlínské blokádě 1948-1949, korejské válce 1950 až 1953 a karibské krizi z roku 1963. I. Wallerstein upozorňuje, že pokaždé když SSSR muselo čelit politickým krizím (1953 ve Východním Německu, 1956 Maďarsku a 1968 v Československu), byly Američané ve všech případech velmi pasivní, jejich aktivita spočívala v propagandistických cvičeních a tím umožnily Sovětskému svazu postupovat víceméně tak, jak považoval za vhodné.

Tato pasivita se však netýkala ekonomické oblasti. Spojené státy dokázaly rozjet obrovské ekonomické projekty, které se zabývaly poválečnou rekonstrukcí - nejdříve v západní Evropě za pomoci Marshallova plánu, poté v Japonsku, stejně tak jako v Jižní Koreji a na Tchaj-wanu. Americký smysl a cíl byl jasný: k čemu by byla taková ekonomická převaha, jestliže by zbytek světa nedokázala vytvořit efektivní poptávku?

V jednoduchém slova smyslu to znamená, že USA by potom neměly s kým obchodovat. Tyto rekonstrukce navíc napomáhaly k vytvoření klientských vazeb, ba co víc, země byly ochotny vstupovat do vojenských aliancí se Spojenými státy a „podrobovat“ se politicky. V neposlední řadě nesmíme zapomenout na kulturní a ideologickou složku hegemonie Spojených států. Bezprostředně po druhé světové válce dosáhla vrcholu komunistická ideologie, která byla dominantní i ve svobodných volbách v zemích jako Belgie, Francie, či Československu, připočteme k tomu země Latinské Ameriky a státy, v nichž neexistovaly svobodné volby - Čína, Řecko a Írán. Američané na to odpověděli masivní antikomunistickou kampaní. Zpětně se tato kampaň dá označit za úspěšnou - USA se v tomto případě oháněly svou rolí vůdce svobodného světa, na druhou stranu se tak označoval i Sovětský svaz, který se označil za pokrokového a antiimperialistického vůdce (Wallerstein 2005, s. 20).

Americký poválečný úspěch jako hegemonické mocnosti současně vytvořil i faktory pro ztrátu tohoto statusu. Podle I. Wallersteina existují čtyři události, které tento proces symbolizují: 1) válka ve Vietnamu, 2) revoluce v roce 1968, 3) pád berlínské zdi 1989 a 4) teroristický útok v roce 2001. Autor uvádí, že každý z těchto klíčových symbolů stavěl na předchozí události, až tento proces vyvrcholil v situaci, kdy Spojené státy zůstaly jakousi osamělou supervelmocí, která postrádá skutečnou moc, světového vůdce, kterého nikdo nenásleduje a málokdo má v úctě, země, jež je nebezpečně unášena proudem uprostřed globálního chaosu, který nedokáže mít pod kontrolou. I. Wallerstein nám to uvádí na příkladu vietnamské války. Čím byla vietnamská válka? V první řadě to byla především snaha vietnamského lidu odpoutat se od koloniální nadvlády a vytvoření svého vlastního svrchovaného státu. Vietnamci ve 20. století bojovali za svou svobodu proti Francouzům, Japoncům a nakonec Američanům - ve všech dokázali zvítězit, což je velice obdivuhodný výkon. Geopoliticky nicméně tato válka představovala popření statusu quo vytvořeného na konferenci z Jalty obyvateli těch zemí, kterým se tehdy začalo říkat Třetí svět. Vietnam se stal velice silným symbolem a poukazoval na hloupost Američanů, kteří do této války nasadili veškerou svou vojenskou sílu, a přesto v ní dokázali prohrát.

Autor však poukazuje na pravdu, že Spojené státy v této válce nepoužily jaderné zbraně (rozhodnutí, na které si dodnes stěžuje několik krátkozrakých skupin na pravici), jejich použití by ale otrásl dohodami z Jalty a mohlo vyvolat jadernou katastrofu - byl by to výsledek, které Spojené státy zkrátka nemohly riskovat. Vietnam však nebyl jen vojenskou porážkou nebo pohromou pro americkou prestiž, vietnamská válka otrásla i postavením Spojených států jako dominantní ekonomické mocnosti. Konflikt byl pro USA velmi nákladný a více méně spotřebovaly veškeré zlaté rezervy, které se nahromadily od roku 1945. Navíc museli Američané čelit ekonomické krizi v době, kdy se ekonomicky dostávali do popředí země západní Evropy a Japonsko. Za těchto podmínek skončil americký ekonomický primát. Od konce šedesátých let byly členové této triády přibližně na stejné ekonomické úrovni, přičemž každému z nich se v určitých chvílích dařilo lépe a někomu zase méně, ale ani jedna strana nezískala větší převahu nad ostatními.

Druhým vybraným příkladem, který nám autor představuje je 11. září. V této době se stal americkým prezidentem George W. Bush mladší. Bush mladší přišel k moci s velmi ostrou kritikou a způsobem, jakým Clintonova administrativa jednala ve světových záležitostech. Nicméně pokud se podíváme na Bushovo první volební období, nenajdeme mnoho odlišností od předchozích amerických prezidentů. Po teroristických útocích Bush změnil kurz: vyhlásil celosvětovou válku proti terorismu, přičemž ujistil americký lid o jistém výsledku, světu sdělil naopak, buď jste s námi, nebo proti nám. V tomto období se k americké moci dostávají tzv. jestřábi, kteří byli léta frustrováni i tou nejkonzervativnější administrativou Spojených států. Jejich pozice byla zcela jasná: USA disponují obrovským arzenálem a zdrcující vojenskou silou. I přesto, že vůdcové jiných států se domnívají, že Američané někdy konají nemoudře, když předvádí, jakou vojenskou mocí disponují, nelze upřít fakt, že pokud by se Spojené státy rozhodly ji opravdu použít, nic by s tím neudělali a ani nemohli.

Tito jestřábi se domnívají, že Spojené státy se mají chovat jako imperiální mocnost a to ze dvou důvodů: zaprvé proto, že jim to projde a za druhé, pokud USA neuplatní svou sílu, budou Američané stále více marginalizováni. Jestřábi postoj se

projevil třemi způsoby: vojenskou intervencí v Afghánistánu, invazí do Iráku a skutečnou podporu pokusu Izraele o zničení palestinských správních orgánů. Autor se zmínil o tom, že USA by postavení imperialistické mocnosti prošel, v těchto případech se jedná o skutečnost, protože ostatní mocnosti, i přes vážný odpor, jež se omezuje pouze na slova, nechtějí omezit vztahy se Spojenými státy. Autor byl však přesvědčen o tom, že tato přímá/jestřábí politika jenom urychlí úpadek Spojených států a jsou tři důvody, proč nebude fungovat: vojenské, ekonomické a ideologické. I v dnešním světě musíme uznat, že vojenská síla je silnou kartou Spojených států, zároveň je i jedinou. I. Wallerstein tvrdí, že USA jsou zdaleka jedinou zemí s tak vyspělým vojenským aparátem. S nástupem nových technologií, získali Američané ještě mnohem větší vojenskou sílu a převahu nad ostatními. Z části je to pravda, ale kritikou toho je, že i přes vyspělou vojenskou technologii, a rychlém vpádu do Iráku, nedokázali vytvořit stabilní a přátelský režim. Musíme mít stále na paměti, že ze tří válek po roce 1945 vyšly Spojené státy jednou poraženy a dvakrát výsledek skončil nerozhodně – nulový úspěch pro stát typu USA, jež se profiloval jako nejsilnější mocnost světa (Wallerstein 2005, s. 20-21).

Invaze do Iráku ukázala omezenost početních stavů ozbrojených sil Spojených států. Zásah v Iráku pro Američany znamenal mimořádnou zátěž. Účast v tomto konfliktu si vyžádalo redukování amerických ozbrojených sil v Jižní Koreji a totéž učinily i Evropě. USA také kladou ohromné nároky na své zálohy a jednotky Národní gardy, což ohrožuje schopnost sebe obnovení se. Dále je zde ekonomická rovina. V osmdesátých letech proběhla masová hysterie ve Spojených státech z japonského ekonomického vzestupu (japonského hospodářského zázraku), ale když v následujících devadesátých letech postihlo Japonsko ekonomická krize, USA se uspokojily. Spojené státy nicméně své uspokojení přecenily, jelikož v Japonsku v roce 2002 sestrojili nejrychlejší počítač, jak uvedl *The New York Times*: „V japonské laboratoři byl sestrojen nejrychlejší počítač světa, který má takový výkon jako dvacet navzájem spojených nejrychlejších amerických počítačů a daleko překonává nejvýkonnější počítač, který sestrojila společnost IBM. Tento úspěch... dokazuje, že

soutěž v technologii, o níž si většina amerických inženýrů myslela, že ji hladce vyhráváme, zdaleka neskončila” (Wallerstein 2005, s. 27 - 28).

Immanuel Wallerstein v této analýze konstatuje, že každá země má jiné technologické a vědecké priority. Japonský počítač byl sestaven pro analýzu klimatických změn, zatímco americké počítače jsou určeny k simulaci zbraní. Autor poukazuje na fakt, že se tímto dostáváme zpátky k nejstaršímu příběhu v dějinách hegemonistických mocností. USA jako dominantní mocnost se soustřeďuje na vojenství, kandidát na nástupce se zaměřuje na ekonomickou část. A druhá možnost se vyplácí víc, vyplatila se i Spojeným státům, tak proč ne Japonsku. Nakonec je tu sféra ideologická. I. Wallerstein tvrdí, že zde je americká ekonomika slabá a jestřábí politika může být velmi nákladná. Taková situace se stala za vlády George W. Bushe, kdy byly Spojené státy politicky izolovány. V této době nebyl téměř nikdo (vyjma Tonyho Blaira a izraelské vlády), kdo by jestřábí politiku podporoval. USA zaujaly arogantní postoj, kde nesouhlasným "kroutily ruce", což se většinou obrátilo proti nim. Arogance v tomto případě má negativní stránky. Nasazujete-li všechny páky co máte, zbyde jich méně pro příště. V posledních dvou století získaly Spojené státy značný ideologický kredit. Nicméně, vláda George Bushe mladšího utrácela tyto kredity rychleji, než Lyndon Johnson americké zásoby zlata v šedesátých letech (Wallerstein, s. 28).

Podle této publikace I. Wallersteina budou Spojené státy americké v budoucnu stát před dvěma zásadními možnostmi: buď budou pokračovat v jestřábí politice, která způsobí negativní účinky, jak pro ostatní, tak hlavně pro sebe, nebo si uvědomí, že tato cesta má příliš mnoho nevýhod. Vláda prezidenta Bushe mladšího byla omezená a zapříčinila postupné oslabení USA. Autor si však neklade otázku, „*zda jsou Spojené státy jako hegemonická mocnost na ústupu, ale zda jsou schopny najít způsob, jak to činit elegantně, s minimálními škodami pro svět a pro sebe samé*” (Wallerstein, s. 28).

4.2.3 ROBERT KAGAN⁵

V roce 2012 pronesl Barack Obama, že Spojené státy americké rozhodně v úpadku nejsou, a ti co si myslí opak, se mýlí. Robert Kagan si v článku pro *The New Republic* pokládá otázku, zda jsou Spojené státy opravdu v úpadku, jak tomu, z Obamovu výroku, někteří Američané věří. Neznamená to hnedka, že USA opravdu jsou v úpadku, nicméně debata o poklesu americké moci uvnitř veřejnosti probíhá. Nebo Američané opravdu věří, že jejich země je neustále v úpadku a tím USA stahuje do poklesu? Tyto dvě otázky jsou pro Roberta Kagana důležité. Pro Kagana je současný svět arénou, jež charakterizuje nebývale velkým počtem demokratických států, globální prosperitou, i přes současné krize, dlouhým mírem mezi velkými mocnostmi. To vše se odráží od amerických zásad, preferencí a byl postaven na americké moci ve všech politických, ekonomických a vojenských rozměrech. R. Kagan tvrdí, že pokud americká moc poklesne, tak světový řád také, a bude nahrazen jiným druhem řádu, jenž se odrazí na přáních a vlastnostech jiných mocností. Nebo se systém jednoduše zhroutí, jako se to stalo evropskému světovému řádu v první polovině dvacátého století. Politolog John Ikenberry navíc tvrdí, jestliže americká moc poklesne, nastavený mezinárodní řád v liberálním duchu přežije a bude prospívat. Tento pohled je pro Kagana neupřimný a jen iluze, protože úpadek americké moci je skutečný a tím ovlivňuje a ovlivní jednotlivé pohledy na svět.

Nicméně, Kagan se ptá, jak moc je americký úpadek skutečný? V současnosti existuje mnoho názorů o americkém úpadku, které jsou však založeny na volné analýze a na názorech, že spojené státy americké ztratily svoji nastavenou cestu, opustila ctnosti, které ji v minulosti dovedly k úspěchu, a navíc nemá vůli řešit problémy. Američané se musejí dívat na jiné národy, jejichž ekonomika je v lepším stavu, než jejich vlastní. Jsou to dynamické ekonomiky podobající se americké v minulých letech.

---

⁵ Dle článku *Not Fade Away* z *The New Republic*

Robert Kagan vnímá americký pokles za pochopitelný, vzhledem k tomu, v jak špatné situaci byly USA díky hospodářské krizi v roce 2008 a velkému fiskálnímu deficitu národa, který s pokračujícím růstem čínské, indické, brazilské, turecké a dalších, předznamenává významný a nezvratný posun v globální ekonomické síle. Pesimistické názory mohou být také důsledkem přesvědčení, že Spojené státy ztratily přízeň, to mohlo mít vliv na události kolem 11. září 2001 - hlavně z pohledu bezpečnostního hlediska. Jsou tady však i jiné příčiny pro uvádající americkou značku - mučení podezřelých teroristů ve vězení v Guantánámu, či široce odsouzená invaze do Iráku v roce 2003. Úpadek americké značky přímo souvisí s poklesem amerického *soft power*, tedy ztráta schopnosti být atraktivní pro ostatní aktéry. Navíc tu byly války, v Iráku a Afghánistánu, jež ukázaly hranice vojenské síly a oslabily národ ve svém jádru.

Tohle široké vnímání amerického úpadku lze označit za neúspěšnost Spojených států, s každým neúspěchem sílí dojem, že USA skutečně upadají. Arabové a Izraelci odmítají mezi sebou mír, navzdory americkým požadavkům, Írán a Severní Korea nesouhlasí s ukončením jaderných programů, Čína zase neustále odmítá růst své měny. Navíc se Arabský svět vymkl americké kontrole. Podle Kagana se zdá, že každým dnem se objevuje více a více případů, kdy Spojené státy ztrácejí svou moc částečnou kontrolu nad mezinárodním systémem a pozici světové lídra.

Robert Kagan má vlastní pohled, jak měřit relativní moc národa a podle něj existuje několik faktorů, jež ukazují celkovou americkou moc:

- a) velikost americké ekonomiky ve srovnání s ostatními mocnostmi
- b) velikost vojenské síly ve srovnání s potencionálními protivníky
- c) míra politického vlivu, který může ovládat mezinárodní systém

Tyhle faktory nazývá Čína *comprehensive national power*. Dále je tady otázka času. Všechny důkazy založené na čase, tedy v průběhu několika let, jsou vždy problematické. Úpadek moci velké mocnosti je výsledkem zásadních změn v mezinárodním systému a jejich distribuci, které se obvykle vyskytují delší dobu.

Mocnosti tím najednou zpomalují. Úpadek slavné britské říše například nastala během několika desetiletí.

V roce 1870 činil britský podíl v globálním systému více než třicet procent světové produkce. V roce 1900 to bylo už dvacet procent. Do roku 1910 to bylo již méně než patnáct procent, což je v porovnání se Spojenými státy o mnohem méně než v té době stále rostoucími Spojenými státy a Německem, jež v devatenáctém století velmi zaostávalo za Velkou Británií, ale na začátku dvacátého století dokázali zachytit rozvíjející se proud a překonat samotnou britskou říši. Během tohoto období se musela britská námořní říše dělit s dalšími mocnostmi, které ji předběhli, či dokonce překonali - britská říše v devatenáctém století platila za námořní velmoc číslo jedna. Velká Británie v roce 1883 měla více bitevních lodí než všechny mocnosti dohromady. V roce v 1897 byla tato převaha zastíněna - britští představitelé považovali své námořnictvo za překonané Spojenými státy na západní polokouli, Japonskem ve východní Asii, a dokonce Ruskem a Francií ve své blízkosti, navíc se do popředí dostávalo Německo. Tohle jsou podle Kagana jasné a měřitelné faktory úpadku ve dvou nejdůležitějších obdobích v průběhu půlstoletí. Některé argumenty týkající se relativního amerického poklesu v současné době se odráží od roku 2008, tedy v období, kdy přišla hospodářská krize. Kagan však přímo nenaznačuje, že by tato krize mohla znamenat úpadek tak velké mocnosti jako Spojené státy. Spojené státy ve třicátých, sedmdesátých a devadesátých zažily tři velké a hluboké hospodářské krize. V každém tomto období se USA dokázaly odrazit a stát se ještě silnější, než před zmíněnými krizemi.

Před více než dekádu byla většina teoretiků přesvědčena o trvalé nadřazenosti Spojených států, nehovořili o úpadku Ameriky. V roce 2002 prohlásil Paul Kennedy, že nikdy v historii nebyla moc tolik soustředěna do jednoho bodu - to znamená, že mezi Spojenými státy a ostatními byl obrovský rozdíl. Ikenberry s Kennedym souhlasil a prohlásil, že žádná další velmoc neudržovala takové ohromné množství vojenské, ekonomické síly, technologických, kulturních a politických schopností. Fareed Zakaria v roce 2004 popsal, že Spojené státy mají tzv. komplexní unipolaritu - něco, co svět

nezažil od dob velké říše Římské. O pár let později však změnil svoji výpověď ve své knize *Post-American World*, kde psal o vzestupu ostatních, *rise of the rest*.

Zároveň si však pokládá otázku, zda je možné diskutovat o poklesu americké moci v tak krátkodobém horizontu? Podle autora je odpověď ne. Jedním ze základních prvků charakteristiky moci je ekonomika. I přes roky recese a pomalého růstu, se pozice Spojených států ve světě moc nezměnila. Celkový podíl na celosvětovém HDP je během posledních čtyř desetiletí stále stabilní. Amerika stále produkuje ¼ světové produkce, stejně jako v roce 1969. Amerika zůstává nadále největší ekonomikou světa. Samozřejmě, podle Kagana musí být svět ohromen ekonomickými vzestupy Číny, Indie a dalších asijských zemí, jejichž podíl na globální ekonomice neustále stoupá. Jejich vzestup byl převážně na úkor Evropy a Japonska, jež zaznamenávají klesající tendenci.

Podle optimistů je vývoj Číny unikátní a předpovídají, že během dvou dekád předběhnou Spojené státy a stanou se největší ekonomikou světa. To znamená, že USA budou v budoucnu čelit především ekonomickým výzvám. Nicméně, Kagan upozorňuje na fakt, že samotná velikost ekonomiky není dobrým měřítkem pro celkové měření v rámci mezinárodního systému. Čína již v devatenáctém století byla ekonomicky nejvyspělejší zemí světa a mohla zaujmout místo přední světové ekonomiky na úkor malých evropských států. Jestliže nastane okamžik, kdy Čína dosáhne svého vrcholu, a budou muset čelit vlastním ekonomickým výzvám, zůstanou stále pozadu za Spojenými státy a Evropou, pokud se jedná o HDP na obyvatele.

Vojenská kapacita je také důležitá, o níž čínští vůdci moc dobře vědí. Podle Yan Xuetonga vojenská síla podporuje hegemonii. Nicméně, Spojené státy v této oblasti zůstávají bezkonkurenční. USA jsou nejmocnějším národem v historii lidstva, žádný jiný aktér nebyl natolik vojensky vybavený, aby se přiblížil Američanům. V tomto případě neexistuje relativní pokles vojenské síly. Spojené státy vyhrazuje téměř 600 miliard dolarů ročně do své vojenské kapacity, což je více než všechny ostatní velmoci dohromady - toto číslo však nezahrnuje rozmístění vojáků v Iráku či Afghánistánu

(zde však USA postupně ustupuje). Americká armáda, počítáme pozemní jednotky a letectvo, jsou nejmoderněji vybavenou armádou světa a navíc nejzkušenější. Americké námořnictvo zase převládá na mořích a oceánech.

Ještě zůstává otázka vzestupu ostatních velmocí. Mohou mít vliv na americkou sílu tyto ekonomicky rychle rostoucí mocnosti? Kagan odpovídá, že to záleží na situaci. Oproti F. Zakariovi tvrdí Robert Kagan trochu opak. Skutečnost, že ostatní národy se těší období růstu, neznamená to hned tlak na postavení Ameriky. Celosvětový podíl v roce 1900 Brazílie bylo něco přes dvě procenta, dnes se tomuto číslu jen blíží. To samé platí i pro Turecko, v 1900 byl celkový podíl méně jedno procento, v současnosti se stále drží pod jedním procentem. Robert Kagan tvrdí, že bohatství má velký význam v mezinárodní politice, ale neexistuje jednoduchá korelace mezi ekonomickým růstem a vlivem na mezinárodní scéně.

Autor také zmínil, že rychlý vzestup německé a japonské ekonomiky během Studené války, dokázaly tlačit na Spojené státy více než současní *rise of the rest*. Americký podíl na světovém HDP činil téměř padesát procent po Druhé světové válce, tohle číslo kleslo na dvacet pět procent v sedmdesátých letech a zůstalo tak dodnes. Robert Kagan je přesvědčen, že *rise of the rest* neoslabil USA, ba naopak, spíše posílily.

Kagan ve svém článku upozorňuje na jednu věc. Pokud máme dneska zkoumat postavení Spojených států ve světovém systému, musíme si uvědomit, že daný obraz minulosti je jen iluzí. Američané mají tendenci přemýšlet o prvních letech Studené války jako o okamžiku úplné americké dominance. Nic takové tu však nebylo. Ano, Spojené státy dokázaly dosáhnout mimořádných věcí: Marshallův plán, stát je jedním ze zakladatelů Organizace spojených národů a NATO, vytvoření Brettonwoodského systému, zkrátka svět, který známe teď. I přes tyto skvělé úspěchy doprovázel Spojené státy vždy nejméně jeden faktor poklesu - například během Trumanovy vlády došlo v roce 1949 k triumfu komunistické revoluce v Číně, kterou považovali američtí

představitelé za katastrofu amerických zájmů v regionu, jež se skutečně zdála být nákladná.

V současnosti musí Spojené státy čelit větším výzvám a vzestup Číny je více než zřejmý. Nejsou to však větší výzvy, než během Studené války. Po Druhé světové válce museli Američané čelit největší výzvě v podobě strategické krize. Sovětský svaz, na základě své velikosti a poloze, ohrožovala životně důležitá strategická centra v Evropě, na Středním východě a ve východní Asii. K tomu, aby USA splnily tuto výzvu, musely v každé oblasti promítnout svoji moc, jež byla velká, ale omezená. Musely vytvářet aliance s místními mocnostmi (někteří z nich byli i nepřátelé) a poskytovat jim ekonomickou, vojenskou i politickou pomoc, jež by jim pomohlo postavit se na vlastní nohy a odolat sovětskému tlaku.

V současnosti je situace víceméně obrácená, hlavně v případě Číny. Robert Kagan tvrdí, že Čína se stane mnohem bohatší a ve světě má mnohem větší vliv, než Sovětský svaz, ale čínská geostrategická pozice bude mnohem obtížnější. Druhá světová válka zanechala Čínu velmi oslabenou, ale pracuje na své obnově velmi tvrdě. Během její obnovy se několik jejích sousedů stalo silnými národy s vazbami na Spojené státy. Pro Čínskou lidovou republiku bude tedy obtížné stát se regionálním hegemonem., dokud bude Tchaj-wan i nadále nezávislý a strategicky napojený na USA. To samé platí pro další velmoci v oblasti - Japonsko, Jižní Korea či Austrálie, jež hostí americké základny na svém území. Americká vojenská moc je v této oblasti více než zřejmá, jelikož Spojené státy mají několik základen kolem západního Pacifiku. Čína by potřebovala několik spojenců, aby vůbec mohla vytlačit Američany z této oblasti, navíc se USA těší námořní převaze, tudíž ovládá i námořní obchodní cesty. Autor tedy tvrdí, že Čína nemá moc příležitostí, jak sesadit Spojené státy z její pozice.

Ale můžou Spojené státy udělat to samé? Robert Kagan se zaměřuje na veřejnou diskuzi, kde někteří teoretici opravdu pochybují o tom, zda Spojené státy mohou pokračovat v prosazování amerických zájmů v jakékoliv části světa. Názor Paula

Kennedyho o *imperiálním přetížení* možná nebyl v roce 1987 správný, ale přesně popisuje současnou americkou situaci - fiskální krize, zablokovaný politický systém, různé choroby americké společnosti (včetně stagnace a nerovnosti příjmů). To jsou přesně ty faktory, které veřejnost řeší. Nemají zájem na budování světa, ale USA by se měly zaměřit na vyřešení svých vlastních krizí.

Americká veřejnost se však může dostat do bodu, kdy skutečně uvěří tomu, že úpadek je skutečně nevyhnutelný, nebo že Spojené státy ustoupí od svých globálních povinností. Nicméně, Kagan tvrdí, pro mnoho Američanů je její úpadek jakýmsi útekem od morálních a materiálních zátěží a nevědomky se touží vrátit do doby, kdy USA bylo skutečně silné, bohaté a neexistovala zodpovědnost vůči světovému řádu. Autor se domnívá, že současný světový řád nemůže existovat bez americké přítomnosti, protože současný stav mezinárodního systému je stejně tak křehký jako jedinečný a americká přítomnost udržuje pořádek. Pro Kagana je rozhodnutí světa v rukou Spojených států. Pokles je jen volbou. Velké říše mohou povstat či upadnout, to samé platí pro USA. Robert Kagan říká, že Spojené státy mohou začít více upadat během dvou desetiletí nebo století, ale to vše záleží na tom, jak se k těmto výzvam postaví sami Američané.

5 SOUHRN TEORIE ÚPADKU DLE VYBRANÝCH AUTORŮ

V předešlých kapitolách jsem představil pojem, či koncept úpadku, a to v kontextu s americkým poklesem moci ve světě. Závěr je takový, že autoři se v pohledu na tuto problematiku velice liší. Na základě poznatků lze říci, že koncept moci a úpadku jsou mezi sebou provázány, konkrétně s *hard power*. To z důvodu zkoumání autorů převážně v oblasti ekonomické a vojenské. V tomto případě musím vyřadit Samuela Huntingtona, jelikož se domnívám, že jeho výzkum amerického úpadku se zaměřilo pouze na rozdělení historických etap poklesu Spojených států. Dokázal však přesně určit období, kdy k tomu docházelo, viz ropné šoky, či zapojení se do Korejské války v roce 1950. Nicméně se jednalo o výzkum během studené války, tedy v době, kdy se braly Spojené státy za velmoc, jež neměla konkurenci (možná konkurence se objevila v podobě Sovětského svazu). Profesor Huntington byl tedy prvním autorem, který se svým způsobem zabýval americkým úpadkem moci v globálním měřítku.

Stejný případ je Joseph S. Nye, ale na rozdíl od Huntingtona, Nye nevěří v americký úpadek. Autor říká, že debata o americkém úpadku byla zbytečná. Pro Josepha S. Nye dokážou Spojené státy udržet svoje mocenské prvenství po další několik desítek či stovek let. Sám autor tvrdil, že USA vstoupí do nového věku, tedy multipolárního světa, v pozici globálního lídra. Téma amerického úpadku bylo spojeno hlavně s nedostatkem aktivity Spojených států na poli mezinárodního systému. Na druhou stranu, pro udržení si své prvotní pozice, bylo zapotřebí mít na straně své spojence a spolupracovat s nimi. Nye však přiznal, že existují alespoň dvě možné příčiny, jež by mohly změnit postavení Spojených států. První příčina spočívala v ekonomickém růstu ostatních mocností, hlavně amerických spojenců, viz Indie. Tato myšlenka se nakonec v současnosti potvrdila, jelikož dochází k nárůstu ostatních mocností, mezi nimi i američtí spojenci v průběhu studené války. Druhá příčina se opírala o myšlenku ekonomické provázanosti mezi státy v mezinárodním systému. Také tato myšlenka se ukázala jako pravdivá. V dnešní době, kdy globalizace jde ruku

v ruce s ekonomickou provázaností. Výsledkem je, že Nye v období studené války neměl pravdu v určování amerického směru.

Paul Kennedy je dalším autorem, jenž se zabývá americkým úpadkem, ale opět v období studené války. Nicméně je jediným autorem, jenž věří v současný a budoucí americký úpadek. Jeho kniha *Vzestup a pád velmocí* je zářným příkladem i důkazem o jeho přesvědčení, že Spojené státy zažívají pokles moci ve světě. Historicky to dokládá na Velké Británii a Spojených státech na konci devatenáctého století a začátkem dvacátého století. Tedy v době, kdy došlo k nahrazení Británie Spojenými státy. Podle autora se to však nestalo poprvé, jelikož v historii dokážeme najít spoustu případů, kdy docházelo k podobným záměnám na pozici světového, či regionálního lídra. Potvrzují se i Kennedyho slova o nástupu ostatních mocností, jen to bylo řečeno více zaobaleně. Profesor si všiml ekonomických vzestupů Japonska a Spolkové republiky Německa a zmiňoval i dnešní *emerging powers* - Brazílie, Turecko, Čína, Indie.

Zde nalezneme kontrast mezi Paulem Kennedym a Fareedem Zakariou. Stručně řečeno, Zakaria též zmínil nastupující mocnosti, ale autor sám nevěří v americký úpadek. Jedná se "pouze" o relativní úpadek ve smyslu rostoucích ekonomik, jež dohánějí Spojené státy. Ve výsledku jsem ztotožněn s názory F. Zakarii, ale nesouhlasím s myšlenkou, že Spojené státy neupadají. V tomto případě s ním nesouhlasí Robert Kagan, ani Immanuel Wallerstein. Oba zmiňují vojenský a ekonomický úpadek USA. Wallerstein například zmiňuje vojenské prohry, jež otřáslly pozicí USA, viz válka ve Vietnamu, či invaze do Iráku a Afghánistánu. Jak je možné, že supervelmoc typu USA, mohly prohrát, či nevyřešit tyto konflikty. Robert Kagan zase zmiňuje rok 2008, kdy došlo k ekonomické krizi, jež Spojené státy zanechaly ve velkých dluhách. Je tedy na místě spojit úpadek a moc do jedné souvislé teorie, jež bude aplikovatelná na praktické případy. V našem případě na čínsko-americké vztahy v současném dění a kontextu s americkým úpadkem v regionu Jihočínském moři. Důvod je zřejmý. Všichni autoři nejčastěji zmiňovali faktory ekonomické a vojenské. Podle teorie moci se v kontextu s americkým úpadkem nejvíce blíží koncept *hard power*.

6 AMERICKO-ČÍNSKÉ VZTAHY V KONTEXTU S AMERICKÝM ÚPADKEM MOCI

Donedávna jsme považovali Spojené státy za jedinou světovou mocnost v mezinárodním systému. V poslední době si však musíme klást otázku, zda se díky globalizačním procesům unipolární svět nemění v systém multipolární. Finanční krize v roce 2008, americké vojenské angažmá v Afghánistánu a Iráku a s tím související problémy s výší rozpočtového deficitu, vzbudily otázku udržitelnosti vedoucího postavení USA ve světě. Opět zde zmíním Fareeda Zakariu, který zmiňoval, že Spojené státy jsou v mnoha ohledech doháněny dalšími mocnostmi. S procesem nárůstu tzv. *rise of the rest* souvisí také nárůst sebevědomí a posílení národní hrdosti obyvatel těchto modernizujících států, které se pak často odrážejí v asertivitě v mezinárodních vztazích. Tento fenomén je spojen s překotným vývojem v Číně, Indii, Brazílii, či Rusku, což proměňuje povahu a rozložení sil v mezinárodním systému (Zakaria 2008).

Finanční krize s sebou přinesla problémy v nastaveném americkém modelu tržní ekonomiky (tzv. washingtonského konsenzu). Spojené státy se musely potýkat s bankroty bank, platební neschopností měst a států, naproti tomu čínská ekonomika nadále rostla o devět až deset procent (Sehnálková 2013: s. 46). V roce 2011 se čínský ekonomický objem navýšil natolik, že předstihl i Japonsko. Čínská lidová republika se tedy stala druhou největší ekonomikou světa (Flanders 2011). Předpokládá se, že Čína předskočí samotné Spojené státy během jedné dekády, viz graf (The Economist 2010). Čínský ekonomický růst jde ruku v ruce s modernizací armády, do níž v posledních letech proudí minimálně deset procent z celkového rozpočtu. Nově nabyté sebevědomí se také odráží v zahraniční politice a bývá v posledních letech považována za asertivní (Nye 2011).

Podle čínských akademiků, zejména ti, jež jsou napojení na čínské ozbrojené síly, tvrdí, že finanční krize z roku 2008 znamenal pozitivní posun Číny v rozložení sil. ČLR začala vystupovat v mezinárodním systému rozhodněji a více prosazovala své

zájmy. Vlivný čínský expert Wang Jisi ve svých studiích pro *Brooking Institutions* upozorňoval na to, že Čína stále vnímá Spojené státy za mocnost se stále snižujícím se vlivem (Sehnálková 2013: s. 47). Zároveň je Peking přesvědčen o americkém snažení zamezit postupný čínský ekonomický a vojenský růst, aby zabránili Číně stát se světovou mocností. Důležité jsou také ohlasy ze strany amerických konzervativních hlasů, jež zmiňují čínský růst jako hrozbu pro Spojené státy. Čínský ekonomický růst a modernizace ozbrojených sil vyvolaly silnou diskuzi o možném čínském vzestupu a americkém úpadku. Mnoho studií zmiňuje ČLR jako jedinou mocnost, jež disponuje schopnostmi konkurovat USA a bude mít kapacity prosazovat své zájmy i mimo svůj region (Nathan - Scobell 2012). Podle průzkumu *US-China Public Perceptions Opinion Survey* se více než šedesát procent politiků a podnikatelů domnívá, že vzestup Číny jako ekonomické velmoci ohrožuje Spojené státy. S dalším průzkumem přišla britská BBC v roce 2011, která podobně vnímá fakt, že více jak padesát procent Američanů vnímá čínský ekonomický růst jako nebezpečný pro USA (World Public Opinion 2011).

Ve Spojených státech probíhá diskuze o proměně z unipolárního na multipolární systém, v našem případě ústupu Spojených států a nástupu Číny. Zde se soustřeďují tři hlavní faktory (Sehnálková 2013: s. 49):

- a) zajištění amerických bezpečnostních zájmů
- b) roli amerického dolaru jako globální rezervní měny
- c) čínsko-americké obchodní vztahy, jejichž bilance je pro USA dlouhodobě negativní

Lze najít v těchto faktorech důkazy o americkém úpadku? Spojené státy stále disponují nejmodernější armádou světa, na ozbrojené síly vydává více jak čtyři procenta HPD. Podle průzkumů z roku 2011 utrácí USA sedmkrát více než ČLR. Průzkum z roku 2016 ukázal, že Čína v obranné činnosti roste (Sipri 2012). Spojené státy vydávají na obranu 36 procent a Čína 13 procent, to znamená, že USA utrácí na ozbrojené síly jen o 2,7 procenta více než Čína (Sipri 2017).

Americká armáda stále patří mezi nejlépe vybavenou vojenskou složku na světě a svoji výjimečností zasáhnout kdekoliv na světě. Ještě před pár lety nebyla Čínská lidová republika schopna vyrovnat se USA ve vojenství a její schopnost prosazovat vojensky své zájmy byly značně omezené, prozatím. Podle Mezinárodního ústavu pro strategická studia se v současné době Čína raketově přibližuje Západu ve vojenské technice. Pod vedením čínského lídra Xi Jinpinga bude mít ČLR plně vybavenou pozemní armádu do roku 2035 a do roku 2050 zcela moderní armádu-pozemní vojska, letectvo i námořní síly. Není to jen ekonomická supervelmoc, ale připravuje se na bezpečnostní výzvy mezinárodního systému. V roce 2017 byla Čína schopna srovnat krok se Spojenými státy v případě nových nejmodernějších technologií – raket, či naváděcích systémů (Nouwens 2018).

6.1 OBCHODNÍ VZTAHY

Toto téma je jedním z nejdiskutovanějších v rámci čínsko-amerických vztahů, které trvale narůstají na objemu. Obchodní vztahy jsou však komplikovány vzájemnou nerovnováhou, jež je způsobena z velké části čínskou měnovou politikou, nastavením nevýhodných podmínek pro zahraniční investory, či chybějícím zákonem o ochraně duševního vlastnictví apod. Jedním s tématem, proč jsou obchodní vztahy takové, jaké jsou, je podhodnocený kurz čínského jüanu (RMB). Hodnota RMB, podle odborníků, je zhruba o deset až čtyřicet procent nižší, což má dopad na bilanci čínsko-amerického obchodu. Prezident Barack Obama v roce 2008 neváhal označit ČLR za manipulátora měny, ale po uvedení do úřadu se od této rétoriky distancoval. To samé udělal i ministr financí Timothy Geithner v každoroční zprávě amerického Kongresu. Peking se však bránil tím, že nastavený směnný kurz nemá za úkol zvýhodnit čínský vývoz, ale naopak zajistit čínskou domácí ekonomickou stabilitu (Sehnálková 2013: s. 51).

Téma manipulování s hodnotou čínské měny nejspíš jen tak z politických kruhů nezmizí, jelikož se stalo velmi žhavým tématem v zahraničně-politické diskuzi během prezidentských kampaní v roce 2012, a lze tedy očekávat, že se téma přeneso do dalších let. Je však třeba zdůraznit, že vnímání americké a úspěšné čínské ekonomiky

se může poněkud lišit od reality. Americko-čínské vztahy mají odezvu v některých politických kruzích, což nepřispívá ke konstruktivnímu dialogu. Bohužel americká média a někteří politici často sklouzávají k tzv. *China bashing* (otloukávání Číny), kdy je americké veřejnosti, potažmo voličům, prezentován až příliš jednoduchý obraz Číny jako příčiny všech problémů v americké ekonomice. Někteří experti upozorňují, že komparace USA a ČLR na základě dat, jsou občas vytržené z kontextu. Typickým příkladem je porovnávání HDP. Existují odhady, že díky rychle rostoucímu HDP brzy Čína předstihne Spojené státy (Sehnálková 2013: s. 51).

Problém vězí v samotné rétorice novinářů, jež si neuvědomují fakt o čínské miliardové populaci a snaží se srovnávat populaci v USA, jež činí, oproti Číně, pouhých 320 milionů obyvatel - podle posledních průzkumů v roce 2017 byl tedy v USA průměrný HDP na hlavu ve výši 59 500 dolarů, zatímco v Číně byl 16 600 dolarů. Nicméně, oproti 2011 vzrostlo HDP na hlavu v ČLR dvojnásobně a ve Spojených státech jen o pár tisíc dolarů (CIA neuvedeno; CIA neuvedeno).

6.1.1 OBCHODNÍ VÁLKA

Spojené státy jsou však nadále největší ekonomikou světa. Nicméně, v březnu 2018 se rozpoutala tzv. obchodní válka mezi Spojenými státy a Čínou. Lépe řečeno, válka je vedena hlavně proti Číně. Prezident Donald Trump v březnu tohoto roku podepsal dekret o uvalení cla na některé čínské zboží v hodnotě šedesáti miliard dolarů, které zapříčinily údajné čínské krádeže amerického duševního vlastnictví. Navíc by mělo americké ministerstvo financí omezit čínské investice ve Spojených státech. Dokument však nenabyl platnost v okamžiku podepsání, existuje šedesáti denní lhůta na konzultace, pro Peking to znamená, že nemusí ihned přistoupit k tvrdým odvetným opatřením. Úřad obchodního zmocněnce dokázal identifikovat zhruba 1300 čínských produktů za celkově čtyřicet osm miliard dolarů. Trumpovo rozhodnutí však vyvolalo negativní odezvu. Desítky obchodních svazů vyzvaly Trumpa, aby nevaloval na Čínu cla, jelikož může dojít k negativním dopadům na americkou ekonomiku a i na americké spotřebitele. Čína již varovala, že provede

veškerá opatření na svou obranu, zároveň čínská administrativa nemá zájem pustit se do obchodní války s prozatím největší ekonomikou světa. Čínský premiér uvedl, že případná obchodní válka mezi Čínou a Spojenými státy nebude mít jasného vítěze (Lidovky 2018a).

Možná globální obchodní válka by zapříčinila pokles amerických a asijských akcií. Podle analytiků také může způsobit větší náklady pro spotřebitele, následné opatření Číny mohou zasáhnout do některých klíčových amerických odvětví, včetně letectví a zemědělství (Lidovky 2018b).

S možným poklesem leteckého průmyslu souvisí i hrozby z čínské strany. Čína hrozí, že sníží nákup amerických státních dluhopisů, jež patří mezi klíčové zdroje pro americkou ekonomiku; zruší hlavní obchodní transakce, jako jsou nákupy letadel typu Boeing. Dále Číňané pohrozili odtrhnutím amerických a automobilových investorů či vznikem blokády pro technologické společnosti ze Silicon Valley (Heydarian 2018).

Růst čínské ekonomiky vždy záviselo na exportu levného zboží mimo Čínu. Kvalita čínských výrobků je spojena s relativně nízkými kvalifikačními schopnosti a zároveň i mzdovými náklady na pracovní síly. Podniky v Číně navíc podléhají čínské komunistické straně, která má vždy v rozhodovacích a strategických procesech poslední slovo. Zde nacházíme velké rozdíly ve Spojených státech. USA mají rozvinutější tržní ekonomiku s fungujícím kapitálovým trhem, jež je o dost flexibilnější a otevřená novým inovacím. To je způsobena převážně dodržováním ochrany práv duševního zdraví. Pokud mají být americko-čínské obchodní vztahy stabilnější, musí dojít k větší kupní síle čínského obyvatelstva a zároveň omezen čínský export levného zboží do Spojených států (Sehnálková 2013: s. 53).

6.2 REAKCE SPOJENÝCH STÁTŮ – ZADRŽOVÁNÍ ČI VYVAŽOVÁNÍ?

Podívejme se na Obamovu administrativu. Hlavní a základní cíle Obamovy zahraničně-politické agendy v asijsko-pacifickém regionu bylo udržování míru a stability, zajištění amerických zájmů, udržení amerického vlivu a posílení vztahů s regionálními partnery. Co se týče vztahů s Pekingem, byl Obama opatrnější. Uznával

rychle sílící čínskou ekonomiku a její vliv v mezinárodním prostředí. Barack Obama bral ČLR jako partnera, ale zároveň upozorňoval na dodržování mezinárodních norem a mezinárodního práva (Bader 2012: s. 7).

Obamovým cílem bylo navést Čínu v ideálním případě na cestu tzv. zodpovědného podílníka (*responsible stakeholder*), jelikož pro tehdejšího amerického prezidenta byla spolupráce s Pekingem důležitá pro řešení některých globálních problémů - týkalo se to převážně severokorejského a íránského jaderného programu. Neváhal však využít metodu cukru a biče k ochraně amerických zájmů. Prezident Obama se už v minulosti neostýchal prodat zbraně do Tchaj-wanu, nebránil se setkání s Dalajlamou, či opakovaně podával stížnost na Čínu u Světové obchodní organizace a upozorňoval na nekalé čínské praktiky ve vzájemném obchodování (WTO). Obamův přístup byl jasný. Snaha o zapojování Číny s kombinací ji vyvažovat (Sehnálková 2013: s. 56).

Cíle administrativy Baracka Obamy byly zřejmé - zdůraznit důležitost asijsko-pacifického regionu. Hillary Clintonová ve svém článku pro Foreign Policy zdůraznila americkou strategii na tento region. Podle Clintonové „*strategický posun pozornosti na Asii celkově zapadá do snahy Spojených států o zajištění a udržení americké schopnosti globálního vědění*“ (Clinton 2011). Proto první cesta tehdejší ministryně zahraničí směřovala do Asie.

Ve druhém volebním období se Barack Obama hodně zaměřoval na Asii, ba přímo opakovaně prohlašoval důležitost přesunu americké pozornosti do asijsko-pacifického regionu. Uvedme důležitý příklad. Barack Obama v roce 2011 předstoupil před australský parlament a ve svém projevu označil Spojené státy za tichomořský národ: „*Jako nejrychleji vyvíjející se region [...] asijsko-pacifická oblast je klíčová k realizaci mé priority, a to vytváření pracovních míst pro Američany [...] S více jak polovinou světové populace a většinou světového nukleárního arzenálu budoucnost Asie rozhodne, jestli bude toto století stoletím konfliktů či spolupráce, utrpení či pokroku. [...] Jako prezident jsem tedy uskutečnil strategické rozhodnutí – jako*

tichomořský národ budou Spojené státy hrát větší a trvalejší roli ve formování tohoto regionu a jeho budoucnosti podporou základních principů a partnerství s našimi spojenci a přáteli." (Sehnálková 2013: s. 57). Důraz na asijsko-pacifický region se také objevil ve výroční zprávě v Národní obranné strategii (National Defence Strategy) v roce 2012. Zde Obamova administrativa zmiňuje, že „*americké ekonomické a bezpečnostní zájmy jsou neoddělitelně provázány s vývojem v oblasti, která se rozprostírá od Západního Pacifiku a východní Asie až po region Indického oceánu a jižní Asii*“ (Obama 2011).

Zaměření americké strategie vůči Asii se stal důležitým signálem pro Peking, ale i americké spojence (strategický pivoť), kteří dlouhodobě vyjadřují nervozitu nad růstem čínské moci a především asertivnímu čínskému chování, zejména v regionu Jihočínského moře. Přesun Spojených států na asijsko-pacifickou oblast byl během administrativy Baracka Obamy motivován především geopolitickými důvody - cílem bylo preventivně reagovat na probíhající změny v regionální rovnováze, která se posouvá směrem k Číně.

Jaká je však čínská strategie? Je všeobecně známo, že Čína má velkou vizi, které se několik let drží, ale její rétorika, či přesněji definice pokulhává. V současném světě vznikají nové výzvy, jimž musí mezinárodní systém čelit, obzvláště globální mocnosti. Problém se však nachází uvnitř těchto mocností, jelikož každá nahlíží na systém jinak a chtěla by prosadit vlastní zájmy. Čína v tomto případě začala jít cestou konceptu Společenství společného osudu, anglicky *community of common destiny*. Tento koncept byl poprvé použit čínským prezidentem Xi Jinpingem ve spojitosti s kybernetickou bezpečností, nicméně tato rétorika může také znamenat: mezinárodní systém podle čínských pravidel a vůle. Postavení ČLR ve světě souvisí s čínským vnímáním amerického úpadku, respektive úpadku globální role Spojených států. Zároveň je zřejmé, že Peking má smíšené pocity z postupného stažení z mezinárodní scény (Inkster 2018).

7 ÚPADEK AMERICKÉ MOCI V OBLASTI JIHOČÍNSKÉHO MOŘE

V této kapitole je důležité si určit, proč se o této oblasti hovoří s kontextem amerického úpadku a z jakého důvodu je oblast Jihočínského moře důležitá, vymezit si tradiční americké zájmy a jak jsou narušovány či ohrožovány. Z toho nám plyne otázka, proč se vůbec v USA diskutuje o úpadku v této oblasti. V tomto kontextu se musíme vrátit zpátky k definici úpadku, respektive k rozdělení na relativní a absolutní úpadek. Pokud hovoříme v absolutních číslech, můžeme definovat postavení Spojených států v Tichomoří na základě celkového počtu amerických prostředků (pozemní armáda, letectvo, námořnictvo, vojenské základy) a vazeb (spojenecké aliance, členství v počtu regionálních organizací, obchodních vztahů atd.), následně porovnat čísla například z devadesátých let dvacátého století. Při relativním měření úpadku je nutná komparace s jiným aktérem, v tomto případě se jako nejvhodnější kandidát jeví Čínská lidová republika, která je bezpochyby hlavním aspirujícím kandidátem na regionálního a globálního regionu. Na základě daného poměru mezi absolutním a relativním úpadkem lze potvrdit, že v absolutních číslech se můžou americké prostředky zvyšovat, ale v relativní rovině neplatí Spojené státy za mocnost, když porovnáváme s Čínou, neboť s rostoucí ekonomickou a politickou silou se zvyšují v absolutních číslech čínské vazby a prostředky (Hornát 2013: 63 - 64).

7.1 STRATEGICKÉ ZÁJMY SPOJENÝCH STÁTŮ V REGIONU

Přítomnost Spojených států v této oblasti můžeme datovat do devatenáctého století, kdy do Japonska doplul komodor Perry s cílem uzavřít obchodní dohody. Později na základě okupačního režimu Japonska a válce v Koreji, přinesly Washigtonu nejen věrné spojence, ale i možnost vybudovat síť vojenských základen, které posloužily během války ve Vietnamu. Spojené státy se tedy dají vnímat jako tichomořská velmoc s vlastními zájmy. Tyto zájmy pak jasně definovala Obamova ministryně zahraničí Hillary Clintonová během své návštěvy na Východoasijském summitu v roce 2010 v Hanoji. Ve svém projevu zdůraznila úzkou spolupráci s aliančními spojenci a jejich spolupráce poslouží jako základ pro americkou angažovanost v regionu, navíc doplnila, že námořní bezpečnost a řešení teritoriálních

sporů diplomatickou a právní cestou, jsou v národním zájmu Spojených států (Clinton 2010).

V širší oblasti Tichomoří mají USA bezpečnostní závazky vůči Japonsku, Jižní Koreji, Thajsku, Austrálii a Novému Zélandu. Tato alianční struktura byla vytvořena již během studené války a do současnosti slouží jako základ pro americkou přítomnost v regionu Tichomoří a současně jako nástroj k udržování amerického velmocenského postavení. Podle někdejšího ministra zahraničí Jamese Bakera je dlouhodobým cílem v oblasti zamezit vzestupu jedné mocnosti či bloku zemí, jež by mohly ohrozit velmocenské postavení Spojených států (Hornát 2013: s. 66).

Přítomnost amerických námořních sil v oblasti je klíčová pro námořní bezpečnost v Tichomoří a zejména v regionu Jihovýchodního moře, kde se nacházejí nejfrekventovanější námořní trasy (Esa Lines of Communicator, Sloce) a navíc se zde pohybují pirátské buňky. Spojené státy se samy pasovaly do role garanta bezpečnosti po Druhé světové válce a poté, co v roce 1991 opustili svoji základnu na Filipínách, vzrostlo pirátství a pašeráctví pětinasobně (Kaplan 2007). Důvodů proč se angažují v této oblasti, je hned několik:

- a) Díky určité stabilitě zajišťované americkými námořními silami, mají země v regionu šanci soustředit se na své vnitřní problémy a pro Spojené státy to znamená menší externí hrozby. To potvrdil i bývalý singapurský premiér Li Kuang-ja: „Americká přítomnost je důležitá a přispívá ke stabilitě a míru v regionu. Tato stabilita je v zájmu všech, včetně Číny“ (Hornát 2013: s. 66).
- b) Jihočínské moře představuje oblast pro americké obchodní zájmy, jelikož celková hodnota zboží přepravovaného přes námořní trasy činí zhruba 5,3 biliony dolarů, z toho 1,2 biliony dolarů patří Spojeným státům (Johnson – Jackie 2011).
- c) USA také hájí zájmy amerických ropných společností (Exxon Mobile a Chevron), kde v oblasti získaly koncese na podmořský průzkum energetických zdrojů (Daly 2011).

Americká podpora a ochrana volného námořního obchodu a svobody plavby se stala jedním z hlavních faktorů globalizace. Nicméně námořní síly v Jihočínském moři dosáhly určitých rozměrů, které reflektují s myšlenkami geostrátéga Alfreda T. Mahana. Podívejme se na pohled profesora Geoffreyho Tilla z londýnské King's College, který proti sobě staví dva odlišné pohledy vývoje námořních sil - první *moderní*, druhý *postmoderní*. První model vnímá námořní moc zcela klasickým mahanovským náhledem, tedy jako nástroj k prosazování konkrétní moci, či národních zájmů. Druhý model se soustředí na nebojové případy a prosazování bezpečnosti v oblasti pomocí koordinací a kolektivními cíli (Till 2007).

7.2 REGIONÁLNÍ VÝZVY PRO SPOJENÉ STÁTY

Pro důkladnější analýzu úpadku americké moci v Tichomoří je nutné si definovat výzvy, které ohrožují americké zájmy, a mají možnost narušit tento systém:

a) Hlavní výzvou pro Spojené státy je zvýšená vojenská aktivita a námořní síla regionálních aktérů, hlavně ČLR. Americká vláda je značně znepokojena čínskou agresivní strategií se snahou získat prostředky k implementaci, jež je označována jako A2/AD (*anti-access / area denial* – zamezení přístupu / nevpustění do prostoru). Čínská A2/AD spočívá v rozrůstající se flotile ponorek, vytváření nových kybernetických, proti družicových a elektromagnetických zbraní a budování protilodních balistických střel (ASBM) (Tri 2017). S touto nabytou schopností by mohla Čína požádat o žádost o průjezd přes svou EEZ. V minulosti tato možnost nebyla nereálná, protože USA tvrdily, že námořní incidenty z roku 2009, kdy čínská plavidla obtěžovala americké lodě, byly ukázkou čínské snahy zamezit přístup do své EEZ (O'Rourke 2017).

ČLR k dokonalosti schází možnost těžit vlastní nerostné suroviny, zejména jí chybí ropa. V současnosti stále roste její závislost na ropě, jež musí dovážet z blízkého východu nebo Afriky (Súdán, Angole atd.). Tahle situace se odráží v čínské snaze zaujmout postavení garanta pro svobodné plavby po námořních obchodních trasách (v tomto bodě se od USA neliší), ale garantem jsou stále Spojené státy.

Malacká úžina, jež spojuje Indické a Jihočínské moře, představuje z tohoto pohledu nejvýznamnější oblast pro čínské a ekonomické zájmy, jelikož touto cestou prochází většina čínského obchodu a surovin. Peking definuje svůj vztah k této úžině jako malacké dilema, anglicky *mallaca dilemma* (Hornát 2013: s. 66).

Příklad Filipín

Mezi největší spojence USA v tomto regionu se řadí Filipíny, kdy vzájemná spolupráce započala podepsáním obranné smlouvy v roce 1951 a zavázala obě strany k vzájemné podpoře v případě napadení jednoho ze signatářů. Během administrativy Baracka Obamy a nástupu filipínského prezidenta Rodriga Duterteho byly tyto vztahy vážně narušeny. Sám filipínský prezident označil Obamu za zbabělce a nechtěl s ním nadále spolupracovat. To ohrožovalo pozici Spojených států v oblasti už jen z důvodu přítomné americké vojenské základny na Filipínách. Duterte navíc vyhrožoval větším spojením s Čínou, tedy hlavním soupeřem Spojených států v Jihovýchodní Asii. Duterteho rétorika se vyostřila v roce 2016, kdy na jednání s Japonskem v Tokiu uvedl, že požaduje okamžité vyhoštění všech amerických vojáků z Filipín (Parameswaran, 2016).

Filipínská rétorika se však po nástupu prezidenta Donalda Trumpa změnila. Duterte označil USA za své důležité bezpečnostní spojence. Ve svém projevu v Manile obhajoval svá slova, jež řekl v roce 2016 na adresu Spojených států ve smyslu „*water under the bridge*“.⁶ V tomto případě se Duterte omlouval za svá slova a jednal pod svými emocemi. Navíc, během návštěvy přijal filipínský ministr zahraničí Alan Peter Cayetano plnou spolupráci a všechny opatření týkající se lidských práv, hlavně v souvislosti válkou proti drogovým dealerům a závislým, a uvedl: „Ujasnili jsme si, že nemáme co skrývat a jsme připraveni spolupracovat se všemi odborníky a pozorovateli, pokud budou nestranný a spravedlivý“ (Mogato 2017).

---

⁶ Anglické přísloví pro situaci, která se stala v minulosti, ale již nelze vzít zpět.

Příkladem obnovené spolupráce byla účast americké námořní flotily při společném hlídkování v nebezpečných vodách na jihu Filipín, kde rostou mezinárodní obavy z muslimských radikálů a pirátů. Americké námořnictvo pod velením kontradmirála Dona Gabrielsona se Spojené státy připojily k filipínské flotile v Suluském moři, kde od roku 2015 přepadli piráti již několik lodí. Operace měla za úkol demonstrovat plnění aliančních závazků a odstrašit od pirátství (Lidovky 2017).

b) Druhá výzva pro USA představuje zabránění případnému vzniku multilaterálního uspořádání, nezahrnující či dokonce vylučující Spojené státy z rozhodovacího procesu. Příkladem je Šanghajská organizace pro spolupráci - typické složení států, které čelilo Američanům v regionu, jež bylo řízeno Čínou. Ale poté, co se členem stala Austrálie, upustila ČLR od svého původního cíle a přizvala Ruskou federaci a USA. Opět je největší výzvou v rozhodovacích procesech pro Spojené státy Čína. To bylo patrné v roce 2012 na dvacátém summitu ASEAN, kde byl představen kodex jednání (*code of conduct*) v Jihočínském moři. Předsednictví bylo svěřeno Kambodže, jež má nadstandartní vztahy s Čínou, i přesto, že ČLR není oficiálně členem. Kambodžské straně byly vyčítány nadměrné rozhovory s Čínou, než s formálními členy. Proto poprvé v historii nebylo vydáno společné prohlášení (Hunt 2012). Dalším znakem čínské snahy obejít USA bylo, společně s dalšími 23 státy, pokus o revizi interpretace UNCLOS. Cílem těchto zemí bylo mít námořní zákon, který by umožňoval zabránit operacím cizích sil v jejich EEZ a příslušném vzdušném prostoru (Erickson 2012).

c) Ozbrojený konflikt patří mezi ty nejvážnější výzvy pro Spojené státy. Region je dlouhodobě v široké veřejnosti vnímán jako oblast budoucího konfliktu. Možná eskalace by způsobila rozpad regionu a ohrožení amerických zájmů. USA mohou být vtaženy, a to na základě smluvních závazků (Glaser 2012). Jedním z hlavních faktorů jsou čínské regionální nároky, jež vymezuje díky tzv. linii ve tvaru U (U-shaped line). To zahrnuje celou oblast Jihočínského moře a čínská vláda nevyjasnila její význam, okolní státy ji interpretují jako zásah do jejich EEZ a čínský nárok na celé moře (Nong 2012). Čína však v roce 2010 označila region za klíčový národní zájem, což ve

výsledku znamená, že Jihočínské moře se dostalo do stejné kategorie jako Tibet či Tchaj-wan, tedy oblasti, které si Čína hodlá ubránit silou. Ale čínská vláda označila tento termín za novinářský výmysl. Avšak z prohlášení Jin Čua zaznělo, že čínské námořnictvo čeká na rozkaz, tudíž se nevylučuje možnost použití síly (Reuters 2012).

Příkladem může být autor Ian Easton, jež ve svém článku z The National Interest uvedl, že masivní čínské zbrojení se zaměřuje zejména na Tchaj-wan, který Čína chce anektovat, ba dokonce dobýt. Jakýkoliv konflikt mezi ČLR a Tchaj-wanem by zahrnoval i Spojené státy, protože se USA hlásí k politice jedné Číny (tedy té kontinentální), a Američané nepovažují problematiku suverénního státu Tchaj-wanu za vyřešenou. Navíc jsou Američané vázáni smlouvou TRA (Taiwan Relations Act), která poskytuje zbraně a služby, jež mají udržet schopnost amerických vojáků reagovat na případnou čínskou agresivitu (Easton 2017).

7.3 VYHODNOCENÍ PŘÍTOMNOSTI V JIHOČÍNSKÉM MOŘI

Hlavním faktorem stálého mocenského postavení Spojených států v tomto regionu zajišťuje především fyzická přítomnost amerických ozbrojených sil a diplomatické a ekonomické vazby s regionálními státy. Ozbrojené složky slouží primárně k ochraně amerických spojenců a zároveň jako odstrašující prostředek pro případ, že by se z některých regionálních aktérů rozhodl narušit americké zájmy, či zájmy spojenců USA. Spojené státy taktéž využívají svých diplomatických styků/vazeb a oficiálních účastí na regionálních fórech, kde se mohou USA podílet na formování regionální politiky a řešení krizových situací. Navíc ekonomické vazby vytvářejí určitou vzájemnou propojenost, která v konečném důsledku snižuje možnost potencionálního konfliktu (Hornát 2013: s. 77).

Podle situace a jejího vývoje lze předpokládat, že hlavním faktorem při určování mocenského postavení v Jihočínské moři bude námořní síla. V současnosti představuje americké námořnictvo 46 % celkové tonáže světových válečných loďstev, a ačkoliv tonáž není v tomto případě rozhodující, ale v kombinaci s vyspělými

americkými technologiemi, můžeme hovořit o naprosté převaze amerického námořnictva ve světových vodách (Prasa 2012).

Nicméně, americké námořnictvo má k dispozici stále menší počet plavidel - v roce 1950 čítalo americké loďstvo 634 lodí, v roce 1997 se počet snížil na 365, v roce 2012 286 (Navy Live 2012). Nejnovější údaje ukazují, že se počet nadále snížil, za rok 2018 jich čítá 282 boje schopných plavidel, z toho v aktivní službě je 325 tisíc námořníků a 98 tisíc v záloze (Americas's Navy 2018). Pokles je dán koncem studené války a hlavně nástupem nových technologií, díky nimž je námořnictvo schopno za méně prostředků pokrýt větší oblast. Mezi americké projekty patří například výstavba nového křižníku třídy Zumwalt či bezpilotních podmořských plavidel (Axe 2017).

Spojené státy v posledních letech značně posilují i svou účast v multilaterálních organizacích v regionu. Například v roce 2006 získaly Spojené státy status pozorovatele v Jihoasijském sdružení pro regionální spolupráci (SAARC) (NTI 2011), v roce 2009 podepsaly smlouvu ASEAN o přátelství a spolupráci (U.S. Department of State, nevedeno), rok poté se zúčastnily EAS a naposledy, ještě během administrativy Baracka Obamy, usilovaly o členství v TTP.

ASEAN je pro Spojené státy velmi důležitým ekonomickým partnerem - pro asijské společenství jsou Spojené státy čtvrtým největším odbytíštěm exportu na světě, zároveň vytváří více než půl milionu pracovních míst. Většina konzumní třídy v ASEAN je hladová po amerických službách či produktech, zejména ve Vietnamu. Navíc společenství koordinuje v oblasti, jež ohrožuje i samotné Spojené státy - spolupracují zejména proti mezinárodním teroristům, vracející se z Iráku a Sýrie, a nezákonnému rybolovu či obchodování s lidmi. Někteří členové ASEAN, Thajsko, Filipíny a Jižní Korea, a zejména Východoasijský summit (*East Asia Summit*) je perfektní místo pro setkání lídrů z Asie a USA, a hovoří o problémech v regionu, jako je otázka Severní Koreji či Jihočínského moře. ASEAN navíc slouží jako ústřední organizace vystupující proti Číně a její rozpínavosti a nutí Čínu dodržovat mezinárodní právo. Většina členů organizace požadují, aby se Spojené státy více

angažovaly v posilování strategické nezávislosti. Někteří mnohem více. Vojenská angažovanost pro členy společenství není dostatečná, i přesto, že spolupráce mezi ASEAN a USA trvá více jak čtyřicet let. Zejména po odmítnutí trans-tichomořského partnerství, by tyto konkrétní země rádi viděli důkazy o ekonomickém závazku USA. Hlavním projektem asijské organizace je integrace všech deseti členů do *ASEAN Economic Community*, s podporou Spojených států.

Bilaterální spolupráce v oblasti bezpečnosti a obchodování již nestačí. ČLR si je toho vědoma, proto se uchyluje ke spolupráci se členy ASEAN a nabízí jim stát se součástí například nové Hedvábné stezky (její heslo zní: *One Belt, One Road*). Organizace ASEAN chce spolupracovat s Čínou, ale zároveň Spojenými státy. Viceprezident Mike Pence navštívil organizaci ASEAN v roce 2017 a ve svém projevu oznámil důležitou věc: prezident Donald Trump se účastní summitu Východní Asie, summitu US-ASEAN na Filipínách. Tím, že se samotný americký prezident zúčastní těchto setkání, dokáže, že tento region je pro USA stále důležitý a ukáže snahu o obnovu důvěry ve Spojených státech (Hachigian 2017).

8 ZÁVĚR

V předchozích kapitolách jsem představil autory, kteří se zaměřovali na úpadek americké moci ve světě, a které považuji za důležité. Závěrem na tyto autory navážu.

V první řadě musím konstatovat, že z pohledu mé diplomové práce úpadek americké moci existuje. Děje se to nejen uvnitř americké veřejnosti, ale i ve světě. V tomto případě je mi nejbližší autor Fareed Zakaria, či posledně zmiňovaný Robert Kagan, který mluvil o vzestupu ostatních mocností. V současnosti jsou tzv. emerging powers hodně diskutovaným tématem, a navíc souvisí s poklesem amerického vlivu v mezinárodním prostředí. Na druhou stranu Zakaria nemluví o úpadku či poklesu moci Spojených států, nýbrž pouze o vzestupu dalších regionálních mocností, jež ekonomicky dohánějí USA. V globálním kontextu je ekonomika hlavním zdrojem moci. Na druhou stranu, vojenská moc je stále pro řadu států důležitá, ale již ne tak podstatná, jako tomu bývalo v devatenáctém století, či v období studené války.

Vojenskou sílu můžeme označit za sekundární složku moci v mezinárodním prostředí, kde státy nemají tendenci, ani vůli ji použít, jelikož by to znamenalo pokles v ekonomických příjmech. Armádní složky však slouží jako obrana proti případnému nepříteli. Můžeme konstatovat, že žádný ze států nemá zájem jít do otevřené války, protože by to narušilo celosvětovou ekonomickou rovnováhu. Pokud navážu na Fareeda Zakariu, tak nesouhlasím s výrokem, že Spojené státy oproti *rise of the rest* neklesají. Existuje spousta důkazů o tom, že USA jsou stále supervelmocí, jejichž ekonomická, vojenská či technologická síla je větší než u ostatních regionálních velmocí. Nicméně, v kontextu amerického úpadku se jedná o pokles Spojených států. Je zřejmé, že Brazílie, Indie, Turecko, Rusko, či Čína (v současnosti i Evropská unie) jsou na velmi dobré cestě tlačit na Spojené státy a mají potenciál sesadit Američany z jejich vybudovaných pozic. Hlavně Čína se jeví již několik let jako největší hrozba pro USA. Její ekonomický potenciál se zdá být nevyčerpatelný. Z ekonomického hlediska je na tom Čína lépe. Spojené státy začínají ustupovat od svých obchodních závazků v Latinské Americe, střední, východní a jihovýchodní Asii, či v Evropě.

Dávají tím šanci ostatním mocnostem přizpůsobit se současnému světu stejně jako Spojené státy americké na začátku a během studené války. V podstatě můžeme konstatovat, že nastupující mocnosti dělají přesně to, co Američané v průběhu studeno-válečného konfliktu. Různí autoři se nejvíce shodovali na tom, že nejsilnější Spojené státy byly na začátku padesátých let, kdy si dokázaly vybudovat opravdu silnou pozici a po skončení studené války stály na vrcholu mezinárodního systému. Na druhou stranu nalezneme celkem rozdílný kontrast mezi padesátými lety dvacátého století a současnou dobu.

Ukazuje se, že z hlediska této problematiky je celkem logické, že americký úpadek ve světě skutečně existuje. USA jsou zemí, jež se potýká s vysokou zadlužeností, její ekonomika začíná stagnovat, odvrací se od svých dřívějších spojenců a těžce prosazuje své zájmy mimo své území. Naopak čínská či ruská ekonomika a vliv stoupají, a to na úkor Spojených států - z pohledu Paula Kennedy tu také nalezneme podobnost mezi USA a Velkou Británií v devatenáctém a dvacátém století. Profesor Kennedy hovořil o střídání mocností a každá velmoc bude jednou „vystřídána“ jinou velmocí. Spojeným státům se však ne zcela podařilo převzít všechny britské otěže, na druhou stranu si vytvořily vlastní - prosazovaly své vlastní národní a strategické zájmy, staly se státem, kde se tvoří tzv. americký sen. Ale zásahy a prosazování amerických zájmů například v Iráku a Afghánistánu, či jinde ve světě, postupně ubírají Spojeným státům na síle, a to z pohledu jejich největších spojenců. Otázkou však je, jestli jsou Číňané, Brazilci, Turci, či Rusové schopni převzít americké otěže a dělat věci jinak. Problémem však je, že každá země ze skupiny nastupujících mocností vidí jen vlastní zájmy. To staví svět před další otázkou: může se vytvořit multipolární systém, kde budou moci vedle sebe existovat více velmocí najednou? Odpověď je velmi nejasná, jelikož musíme přiznat, že Spojené státy jsou stále velmocí číslo jedna.

Z geopolitického hlediska Američané musí přizpůsobit své strategie vůči změnám v mezinárodním systému. Zvolení Donalda Trumpa bylo pro mnohé opravdu překvapením. Otrásl to důvěrou spojenců USA, kterou budoval a upevnil předchozí

prezident Barack Obama. V širším měřítku můžeme označit tyto dva americké představitele za protipóly. Současný americký prezident Donald Trump se stále více jeví jako jestřáb a předchozí prezident Barack Obama byl spíše pragmatickou holubicí. Obamova administrativa byla mnohem mírnější ke svým spojencům, strategie Spojených států byla jasná - zaměřit se na oblast východní a jihovýchodní Asie, jelikož Barack Obama v této oblasti viděl obrovský potenciál, a nutno říci, že se jedná o region, o němž se hovoří jako o budoucím místě konfliktu. Naopak Donalda Trumpa sledují jak světová média, tak představitelé různých zemí, jelikož je současný americký prezident velice nevyzpytatelný, viz možná obchodní válka s Čínou. Tyto a další provedené akce se odráží v postavení Spojených států ve světě. Mnoho zemí už nemůže, či nedokáže věřit v americké hodnoty a radši se obrací k Číně či Rusku. Už jen úvaha o rozvázání vztahů s USA musí vzbuzovat velké pozdvižení. Je vidět, že Spojené státy už nejsou tak atraktivní pro ostatní, jako tomu bývalo dříve. Je možné, že Trump dovede Američany k izolacionalismu, typickým příkladem je odvracení se od aliance NATO.

Americká snaha odvrátit se od světa se nepromítá jenom v Evropě, ale také v další strategické oblasti - východní a jihovýchodní Asii. Důvod je celkem zřejmý, Donald Trump rozhodl o uvalení cla na ocel a hliník. Výjimku dostaly pouze sousední země, Mexiko a Kanada. Cla na dovoz oceli jsou stanovena na dvacet pět procent, zatímco na hliník deset procent (Lidovky 2018). Tohle rozhodnutí vyvolalo velkou bouři jak v Evropě, tak ve světě. Z mého osobního pohledu je to důkaz o postupném izolacionalismu, ale pohybujeme se pouze ve spekulacích. Nicméně, dekret podepsaný americkým prezidentem dokazuje, že Trump chce obnovit ve Spojených státech moc z poválečného období, kdy Američané určovali tempo v mezinárodním systému.

Mohou si však Spojené státy nadále udržet svoje postavení v globálním systému? Vzhledem k nepředvídatelnosti globálního vývoje nelze na tuto otázku jednoznačně odpovědět. V současnosti nadále dochází k vzestupu transnacionálních a nestátních aktérů, nemluvě o rozvíjejících se mocnostech, v čele s Čínou, což naznačuje, že na obzoru jsou velké změny.

Americký prezident Donald Trump by měl být na pozoru během příprav své administrativy vůči Číně, a hlavně před dvěma pastmi, o niž hovoří Joseph S. Nye. První pastí je *past Thúkydidova*, na niž se odvolává čínská hlava státu Si Ťin-pching. Souvisí s konceptem řeckého filosofa, který můžeme aplikovat na současnou dobu - pokud zavedená mocnost, v našem případě Spojené státy, se začne příliš obávat nastupující mocnosti (Čínská lidová republika), může dojít ke katastrofické válce. Druhá past, na kterou by si měl především americký prezident dávat pozor, je *Kindelbergerova past*, jež může ukazovat Čínu jako příliš slabou než jako příliš silnou. Koncept je pojmenován po Charlesu Kindelbergerovi, autorovi Marshallova plánu, který vedl k tomu, že Spojené státy nahradily Velkou Británii v roli nejsilnější a největší globální mocnosti, nicméně nedokázaly plně nahradit Brity při zajišťování globálních veřejných statků. Výsledkem bylo zhroucení globálního systému do deprese, systémové/světové války či genocidy. Otázkou však je, jestli má Čína schopnost tyto globální veřejné statky poskytovat. Na globální úrovni je poskytování veřejných statků (klima, finanční stabilita či svoboda moří a oceánů) úlohou koalic největších mocností.

Malé země mají jen malou motivaci za tyto veřejné globální statky platit, jelikož mají jen malý vliv na globální otázky, či ho nemají vůbec. Naopak největší mocnosti jsou schopné globální problémy řešit a přispívat k jejich vyřešení. Proto se zdá jako racionální, že velké země se postaví do čela světového systému. Nicméně někteří pozorovatelé se obávají, že Čína nebude mít zájem stát se součástí globálních veřejných statků, jelikož primárně těží ze systému Organizace spojených národů, v jejíž Radě bezpečnosti disponuje právem veta. V současné době je navíc druhým největším poskytovatelem mírových sborů OSN a podílela se na programech OSN týkajících se viru Ebola a klimatických změn. Souvisí to převážně s nedostatkem čínské soft power, v níž velmi zaostává za Spojenými státy. Američané musí také brát v potaz obrovský prospěch z multilaterálních ekonomických institucí, jako jsou Světová obchodní organizace, Světová banka nebo Mezinárodní měnový fond. Navíc v roce 2015 zahájila činnost Asijská infrastrukturální investiční banka, kterou někteří

teoretici považují za alternativu k Světové bance, ačkoliv dodržuje mezinárodní pravidla a se Světovou bankou spolupracuje. Kindelbergerova past tkví v Trumповě vztahu k Číně. Musí si dělat starosti s ČLR, která je v mnoha oblastech příliš slabá, zároveň jinde příliš silná. V tomto případě se musí Spojené státy vyvarovat obou pastí, aby dosáhl svých cílů (Nye 2017).

Fareed Zakaria zase označuje Donalda Trumpa za velmi „nekonvenčního“ prezidenta, což se může jevit jako výhoda. Od předešlých prezidentů se liší rétorikou, protože každý prezident více vážil svá slova, zatímco Trump se nebojí označit Saudskou Arábii za zemi, kde „zotročují ženy a zabíjejí gaye“. Přesto jeho první zahraniční cesta vedla právě do této země, kde se objímal s jejím vládcem. O Severoatlantické alianci prohlásil, že je zastaralá, a později své tvrzení zase převrátil. O Číně mluvil jako o „manipulátorovi“ s měnou, který „znásilňoval“ Ameriku. Po nástupu do funkce začaly vztahy s Čínou ochlazovat, jelikož současný americký prezident nastolil agresivní rétoriku a vyhrožoval ČLR úvahami o uznání Tchaj-wanu, ale nakonec musel zavolat čínskému protějšku a vzít slova zpět. Na základě silné rétoriky je postavení a důvěryhodnost Spojených států v ohrožení. Fareed Zakaria tvrdí, že USA nepředvádí moc, ale spíš její zneužívání. Na druhou stranu říká, jako většina autorů, že Amerika je stále supervelmoc a její spojenci musí hledat cesty, jak se tomu přizpůsobit. Trumпова administrativa tedy stále může vynášet extravagantní výroky, protože žádný ze států si nepřeje otevřený konflikt s USA. To však není ukázka moci, ale její zneužívání. Když George Bush mladší donutil několik zemí, aby ho podpořily ve válce proti Iráku, nebyl to projev americké síly. Naopak to Ameriku ve skutečnosti oslabilo. Ani Donald Trump nevyužívá tento styl. Světová ekonomika je stále výhodná pro Spojené státy, čímž narazily na odpor ze strany Číny, která začala hledat možnosti fungování mimo systém, protože je přesvědčena, že tento současný je výhodný spíše pro Ameriku (Zakaria 2018: 13).

V současnosti nemají Spojené státy ve svých rukou téměř nic, nemohou vše kontrolovat. V Americe je tradicí, že jaký je americký prezident, takové jsou Spojené státy americké. Současný prezident není výjimkou. Moc Číny a Ruska se rychle šíří,

mnoho amerických spojenců pochybuje o současné americké administrativě. Dnešní systém můžeme nazvat jako multipolární a mít hodně spojenců, kam se z nějaké části dá promítnout moc, znamená mít nadvládu. To USA nemá.

Spojené státy americké vybudovaly svou důvěryhodnost a politický kapitál v minulém století. Stále však existuje důvod věřit, že Spojené státy americké si přinejmenším v první polovině současného století udrží své prvenství v globálním postavení a oblasti mocenských zdrojů a nadále budou hrát stěžejní roli při vytváření globální rovnováhy moci. Nicméně, neustále lze hovořit o americkém úpadku. Nemusí být tak zřetelný, ale z mého pohledu k němu dochází. Stručně řečeno, podle výsledků zmiňovaných autorů, americká éra ještě neskončila (krom Paula Kennedyho), ale významným způsobem se bude měnit. Jestli přechod z unipolárního do multipolárního systému přinese pozitivní změny ve světovém pořádku, které by vedly ke zvýšení globální bezpečnosti a prosperity, to se teprve uvidí.

9 SEZNAM LITERATURY

America's Navy (2018). *Status of the Navy* (http://www.navy.mil/navydata/nav_legacy.asp?id=146, 8. 4. 2018).

Axe, David (2017). America's Zumwalt Stealth Destroyers Have a New Mission: Navy Killer. *The National Interest*. 7. 12. 2012 (<http://nationalinterest.org/blog/the-buzz/americas-zumwalt-stealth-destroyers-have-new-mission-navy-23538>, 9. 4. 2015).

Bader, Jeffrey (2012). *Obama and China's Rise. An Insider's Account of America's Asia Strategy* (Brooking Institution: Washington D.C.).

CIA (neuedeno). *The World Factbook: China* (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html>, 6. 3. 2018).

CIA (neuedeno). *The World Factbook: United States* (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/us.html>, 5. 3. 2018).

Clinton, Hillary (2010). Intervention at the East Asia Summit. *U.S. Department of State*. 30. 8. 2010 (<https://2009-2017state.gov/secretary/20092013clinton/rm/2010/10/150196.htm>, 15. 3. 2018).

Clinton, Hillary (2011). America's Pacific Century. *Foreign Policy*. 11. 8. 2011 (<http://foreignpolicy.com/2011/10/11/americas-pacific-century/>, 6. 4. 2018).

Daly, John (2011). Apocalypse Redux? U.S. Natural Gas Find off Vietnam Could Raise Tensions with China. *Oilprice*. 28. 8. 2011 (<https://oilprice.com/Energy/Natural-Gas/Apocalypse-Redux-U.S.-Natural-Gas-Find-Off-Vietnam-Could-Raise-Tensions-With-China.html>, 18. 3. 2018).

Dunne, Timothy – Kurki, Milja – Smith, Steve (2007). *International relations theories: discipline and diversity* (Oxford Universty Press: New York).

Easton, Ian (2017). Why China Plans to Invade Taiwan. *The National Interest*. 11. 12, 2017 (<http://nationalinterest.org/feature/why-china-plans-invade-taiwan-23607>, 2. 4. 2018).

Erickson, S. Andrew (2012). Are China's Near Seas "Anti-Navy" capabilities aimed directly at the United States?. *Maritime Security Asia*. 12. 7. 2012 (<http://maritimesecurity.asia/free-2/maritime-security-asia/are-chinas-near-seas-anti-navy-capabilities-aimed-directly-at-the-united-states/>, 15. 3. 2018).

Fiřtová, Magdalena – Kozák, Kryřtof eds. (2013). Úvod. In: Fiřtová, Magdalena – Kozák, Kryřtof eds., *Spojené státy v úpadku? Vybrané problémy veřejné politiky v severoamerickém kontextu* (Dokořán: Praha), s. 7 – 29.

Flanders, Stephanie (2011). China overtakes Japan as world's second-biggest economy. *BBC News*. 14. 2. 2011 (<http://www.bbc.com/news/business-12427321>, 5. 3. 2018).

Glaser, S. Bonnie (2012). Armed Clash in the South China Sea. *Council on Foreign Relations*. 11. 4. 2012 (<https://www.cfr.org/report/armed-clash-south-china-sea>, 29. 3. 2018).

Goldstein, Joshua – Pevehouse, Jon (2007). *International relations* (Pearson Longman: New York).

Hachigian, Nina (2017). Here's How Trump Can Succeed in Southeast Asia. *Foreign Policy*. 21. 4. 2017 (<http://foreignpolicy.com/2017/04/21/heres-how-trump-can-succeed-in-southeast-asia/>, 5. 4. 2018).

Harvánek, Jaromír a kol. (2008). *Teorie práva* (Aleř Čeněk: Plzeň).

Heilbroner, L. Robert (1988). Is America Falling Behind?. *American Heritage*. 8/9 1988 (<https://www.americanheritage.com/content/america-falling-behind-0>, 15. 4. 2018).

Heydarian, Javad, Richard (2018). The global implications of Trump's trade war. *Aljazeera*. 3. 4. 2018 (<https://www.aljazeera.com/indepth/opinion/global-implications-trump-trade-war-180403092543220.html>, 4. 4. 2018).

Hornát, Jan (2013). Současný vývoj situace v Jihočínském moři. In: Fírtová, Magdalena – Kozák, Kryštof eds., *Spojené státy v úpadku? Vybrané problémy veřejné politiky v severoamerickém kontextu* (Dokořán: Praha), s. 63 – 82.

Hunt, Luke (2012). America's 'Rebalance Finds its Footing. *The Diplomat*. 17. 7. 2012 (<https://thediplomat.com/2012/07/americas-rebalance-finds-its-footing/>, 8. 3. 2018).

Huntington, P. Samuel (1989). The U.S. – Decline or Renewal?. *Foreign Affairs*. 1988/1989 (<https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/1988-12-01/us-decline-or-renewal>, 15. 2. 2018).

Inkster, Nigel (2018). How China sees the challenges and opportunities of global leadership. *IISS*. 25. 2. 2018 (<https://www.iiss.org/en/regions/china/how-china-sees-challenges-of-global-leadership-3452>, 9. 4. 2018).

Johnson, Ian – Calmes, Jackie (2011). News Analysis; As U.S. Looks Toward Asia, It Sees China Everywhere. *The New York Times*. 16. 11. 2011 (<https://archive.nytimes.com/query.nytimes.com/gst/fullpage-9900E5D7153EF935A25752C1A9679D8B63.html>, 18. 3. 2018).

Kagan, Robert (2012). Not Fade Away. *The New Republic*. 11. 2012 (<https://newrepublic.com/article/99521/america-world-power-declinism>, 28. 2. 2018).

Kaplan, D. Robert (2007). America's Elegant Decline. *The Atlantic*. 11/2007 (<https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2007/11/america-s-elegant-decline/306344/>, 28. 3. 2018).

Kratochvíl, Petr – Drulák, Petr (2009). *Encyklopedie mezinárodních vztahů* (Portál: Praha).

Kroupa, Daniel (2011). *Současné teorie moci* (Univerzita J. E. Purkyně: Ústí nad Labem).

Lidovky (2017). *Filipínské a americké lodě hlídkují společně. Obávají se muslimských radikálů* (https://www.lidovky.cz/filipinske-a-americke-lode-hlidkuji-spolecne-obavaji-se-muslimskych-radikalu-1wr-/zpravy-svet.aspx?c=A170701_110059_ln_zahranici_ele, 5. 4. 2018).

Lidovky (2018a). *Obchodní válka na obzoru? Trump uvalil cla na čínské zboží za desítky miliard, kvůli krádežím nápadů* (https://byznys.lidovky.cz/nova-americka-cla-usa-na-ocel-a-hlinik-nemaji-zatim-pro-eu-platit-psf-/firmy-trhy.aspx?c=A180322_161913_firmy-trhy_pev, 4. 4. 2018).

Lidovky (2018b). *Hrozba globální obchodní války rozkolísala trhy. Po Číně reagovalo na americká cla i Rusko* (https://byznys.lidovky.cz/trhy-klesaji-kvuli-mozne-obchodni-valce-mezí-usa-a-cinou-p2k-/firmy-trhy.aspx?c=A180323_115016_firmy-trhy_pkk, 4. 4. 2018).

Mogato, Manuel (2017). Philippine leader changes his tune with praise for U.S. 'allies'. *Reuters*. 28. 10. 2017 (<https://www.reuters.com/article/us-philippines-usa-duterte/philippine-leader-changes-his-tune-with-praise-for-u-s-allies-idUSKCN1C31KB>, 2. 4. 2018).

Munich Security Report 2018 (2018). *Evolution of China's Defence Spending and Arms Trade* (https://pbs.twimg.com/media/DYFtNZvXkAE_zD-.jpg, 24. 4. 2018).

Nathan, J. Andrew – Scobell, Andrew (2012). How China sees America: The Sum of Beijing's Fears. *Foreign Affairs*. 16. 8. 2012 (<https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2012-08-16/how-china-sees-america>, 25. 3. 2018).

Navy Live (2012). *Tag Archives: Status of the Navy* (<http://navylive.dodlive.mil/tag/status-of-the-navy/>, 8. 4. 2018).

Nong, Hong (2012). Interpreting the U-shape Line in the South China Sea. *China-US Focus*. 15. 5. 2012 (<https://www.chinausfocus.com/peace-security/interpreting-the-u-shape-line-in-the-south-china-sea>, 15. 3. 2018).

Nouwens, Meia (2018). China's military power is growing faster than you think. *Prospect*. 21. 2. 2018 (<https://www.prospectmagazine.co.uk/world/chinas-military-power-is-growing-faster-than-you-think>, 5. 3. 2018).

NTI (2015). *South Asian Association for Regional Cooperation (SAARC)* (<http://www.nti.org/learn/treaties-and-regimes/south-asian-association-regional-cooperation-saarc/>, 10. 4. 2018).

Nye, S. Joseph (1988). Nové dimenzie moci. *Spektrum*. 1988, s. 45 – 47.

Nye, S. Joseph (1990). *Bound to lead: the changing nature of American power* (Basic Books: New York).

Nye, S. Joseph (2003). Propaganda Isn't the Way: Soft Power. *Belfer Center*. 10. 1. 2003

(http://belfercenter.ksg.harvard.edu/publication/1240/propaganda_isnt_the_way.html, 18. 3. 2018).

Nye, S. Joseph (2004). Soft Power and American Foreign Policy. *Political Science Quarterly*, s. 255 – 270).

Nye, S. Joseph (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics* (Public Affairs: New York).

Nye, S. Joseph (2005). *Power in the global information age: from realism to globalization* (Routledge: New York).

Nye, S. Joseph (2008). Soft power and US foreign. *The University of Manchester* (<http://www.socialsciences.manchester.ac.uk/disciplines/politics/events/softpower/>, 8. 2. 2018).

Nye, S. Joseph (2011). Viewpoint: China's hubris colors US relations. *BBC News*. 18. 1. 2011 (<http://www.bbc.com/news/world-us-canada-12209538>, 25. 3. 2018).

Nye, S. Joseph (2015). *Is the American century over?* (Polity Press: Cambridge).

Nye, S. Joseph (2017). Kindlebergerova past. *Project Syndicate*. 9. 1. 2017 (<https://www.project-syndicate.org/commentary/trump-china-kindleberger-trap-by-joseph-s--nye-2017-01/czech?barrier=accessreg>, 14. 4. 2018).

O'Rourke, Ronald (2017). China Naval Modernization: Implications for U.S. Navy Capabilities – Background and Issues for Congress. *Congressional Research Service*. 13. 12. 2017 (<https://fas.org/sgp/crs/row/RL33153.pdf>, 26. 3. 2018).

Obama, Barack (2011). Remarks By President Obama to the Australian Parliament. *The White House*. 17. 11. 2011 (<https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2011/11/17/remarks-president-obama-australian-parliament>, 8. 4. 2018).

Parameswaran, Prashanth (2016). Will Duterte End th US-Philippines Military Alliance. *The Diplomat*. 27. 8. 2016 (<https://thediplomat.com/2016/10/will-duterte-end-the-us-philippine-military-alliance/>, 1. 4. 2018).

Pew Research Centre (2017). *Most U.S. troops overseas are in Europe or Asia* (http://www.pewresearch.org/fact-tank/2017/08/22/u-s-active-duty-military-presence-overseas-is-at-its-smallest-in-decades/ft_17-08-21_usmilitary_locations_top20-1/, 23. 4. 2018).

Prasa, K. Kailash (2012). China's Blue-Water Ambitions. *The National Interest*. 6. 7. 2012 (<http://nationalinterest.org/commentary/chinas-blue-water-ambitions-7157>, 5. 4. 2018).

Public Diplomacy (neuedeno). *Hard Power* (http://publicdiplomacy.wikia.com/wiki/Hard_Power, 15. 3. 2018).

Reuters (2012). China says vietnam claim to islands "null and void" (<https://www.reuters.com/article/us-china-vietnam-sea/china-says-vietnam-claim-to-islands-null-and-void-idUSBRE85K0EM20120621>, 19.3. 2018).

Sehnálková, Jana (2013). Současné čínsko-americké vztahy v kontextu diskuse o „úpadku USA“. In: Fířtová, Magdalena – Kozák, Kryštof eds., *Spojené státy v úpadku? Vybrané problémy veřejné politiky v severoamerickém kontextu* (Dokořán: Praha), s. 46 – 63.

Sipri (2017). *Military expenditure* (<https://www.sipri.org/research/armament-and-disarmament/arms-transfers-and-military-spending/military-expenditure>, 15.4. 2018).

The Economist (2010). *Dating Game: When will China overtake America?* (<https://www.economist.com/node/17733177>, 25. 3. 2018).

The Economist (2018). *The fastest-growing and shrinking economies in 2018* (<https://www.economist.com/blogs/graphicdetail/2018/01/daily-chart-3>, 24. 4. 2018).

Till, Geoffrey (2007). Maritime Strategy in a Globalizing World. *Orbis*, Vol. 51 Issue 4, s. 569 – 575 (<http://web.a.ebscohost.com/ehost/detail/detail?vid=3&sid=96023bb3-b46e-4283-a9f1-daefd4bc2e09%40sessionmgr4010&bdata=Jmxhbmc9Y3Mmc2l0ZT1laG9zdC1saXZl#AN=26584851&db=asn>, 5. 3. 2018).

Tri, Minh, Ngo (2017). China's A2/AD Challenge in the South China Sea: Securing the Air From the Ground. *The Diplomat*. 19. 5. 2017 (<https://thediplomat.com/2017/05/chinas-a2ad-challenge-in-the-south-china-sea-securing-the-air-from-the-ground/>, 19. 3. 2018).

U.S. Department of State (neuedeno). *Association of Southeast Asian Nations (ASEAN)* (<https://www.state.gov/p/eap/regional/asean/>, 15. 4. 2018).

Wallerstein, Immanuel (2005). *Úpadek americké moci- USA v chaotickém světě* (SLON: Praha).

Wilson III, J., Ernest (2008). Hard Power. Soft Power, Smar Power. *The annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 616, s. 110 – 124.

World Public Opinion (2011). *Rising Concern about China's increasing Power: Global Poll* (<http://worldpublicopinion.net/rising-concern-about-chinas-increasing-power-global-poll/>, 24. 3. 2018).

Zakaria, Fareed (2010). *Postamerický svět* (Academia: Praha).

Zakaria, Fareed (2011). Are America's Best Days Behind Us?. *Time*. 3. 3. 2011 (<http://content.time.com/time/magazine/article/0,9171,2056723,00.html>, 2. 3. 2018).

Zakaria, Fareed (2017). Say hell to a post-American world. *The Washington Post*. 27. 7. 2017 (https://www.washingtonpost.com/opinions/say-hello-to-a-post-america-world/2017/07/27/aad19d68-7308-11e7-8f39-eeb7d3a2d304_story.html?noredirect=on&utm_term=.64781bfb54da, 1. 3. 2018).

Zakaria, Fareed (2018). Trump is abusing America's foreign policy power. *The Washington Post*. 29. 3. 2018 (https://www.washingtonpost.com/opinions/trumps-is-abusing-americas-foreign-policy-power/2018/03/29/c5172a06-338f-11e8-8abc-22a366b72f2d_story.html?noredirect=on&utm_term=.4f67085d8d60, 25. 4. 2018).

10 RESUMÉ

This diploma thesis deals with the theory of declinism in the context of the United States. We have often come across with argument about decline of the USA in various researches and publications around. Moreover, the theory of declinism has been presented in the US academic debate over the decades so far. In these days the phenomenon of declinism has become far more interesting given the considerable economic growth of so-called emerging powers such as China, Brazil or India. Due to the multipolar system these powers mentioned above have gained much greater economical and political significance. Consequently they belong between the potential actors who have been trying to challenge the US economical prosperity over the past few years. The concept of declinism itself can be explained in many ways, for example in economical field of study. This paper focuses on the US decline in the field of foreign policy, international relations area- trade, finance, morality or military power. The main aim of this research is to show the US decline on the global level. The first part focused on theory of declinism from the perspective of American authors, such as Samuel Huntington, Paul Kennedy, Fareed Zakaria and Robert Kagan. The opinions expressed by the authors in this publication differ. That's why the theory of declinism has many ways to be explained and can be seen from various angles. The second part investigated how the US decline can be exposed from the perspective of sino-american and South China Sea relations. To sum up, the main question of this research is to show the US decline on global level.

11 PŘÍLOHY

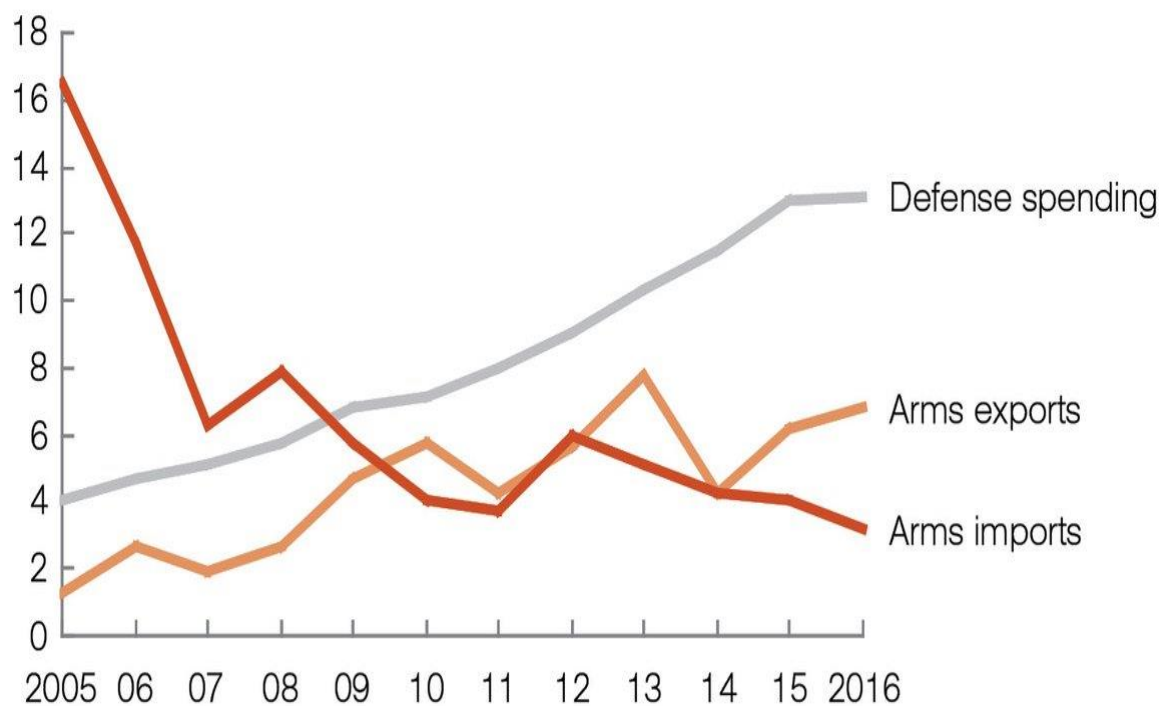
11.1 Příloha 1

Vývoj čínského obchodu se zbraněmi a výdajů na obranu

EVOLUTION OF CHINA'S DEFENSE SPENDING AND ARMS TRADE

China's defense spending, arms imports, arms exports as share of global total, 2005-16, percent

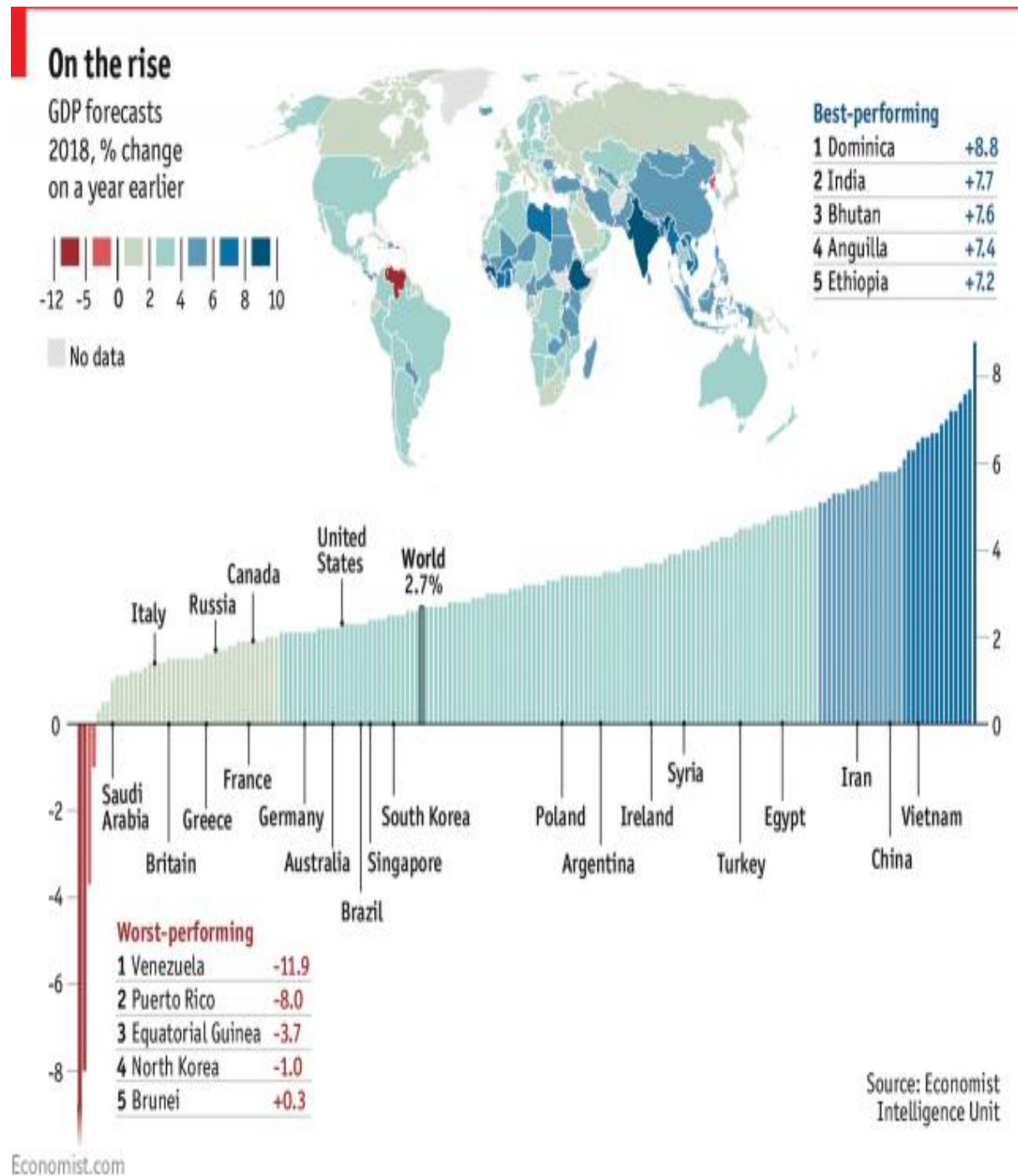

Source: Own calculations, based on Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI)¹⁴

Zdroj: Munich Security Report 2018

11.2 Příloha 2

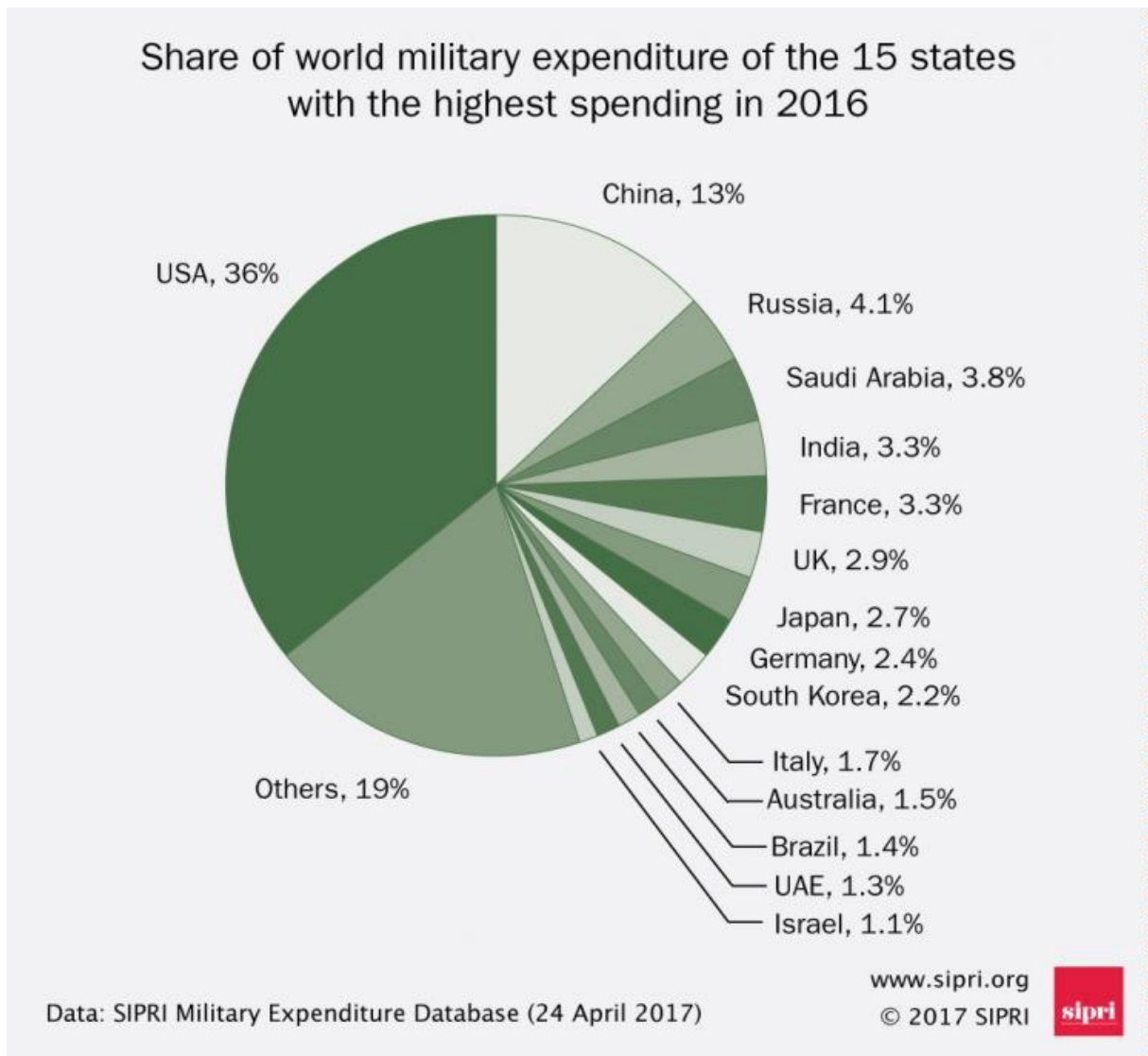
Nejvíce a nejméně rostoucí ekonomiky na světě

Zdroj: The Economist 2018

11.3 Příloha 3

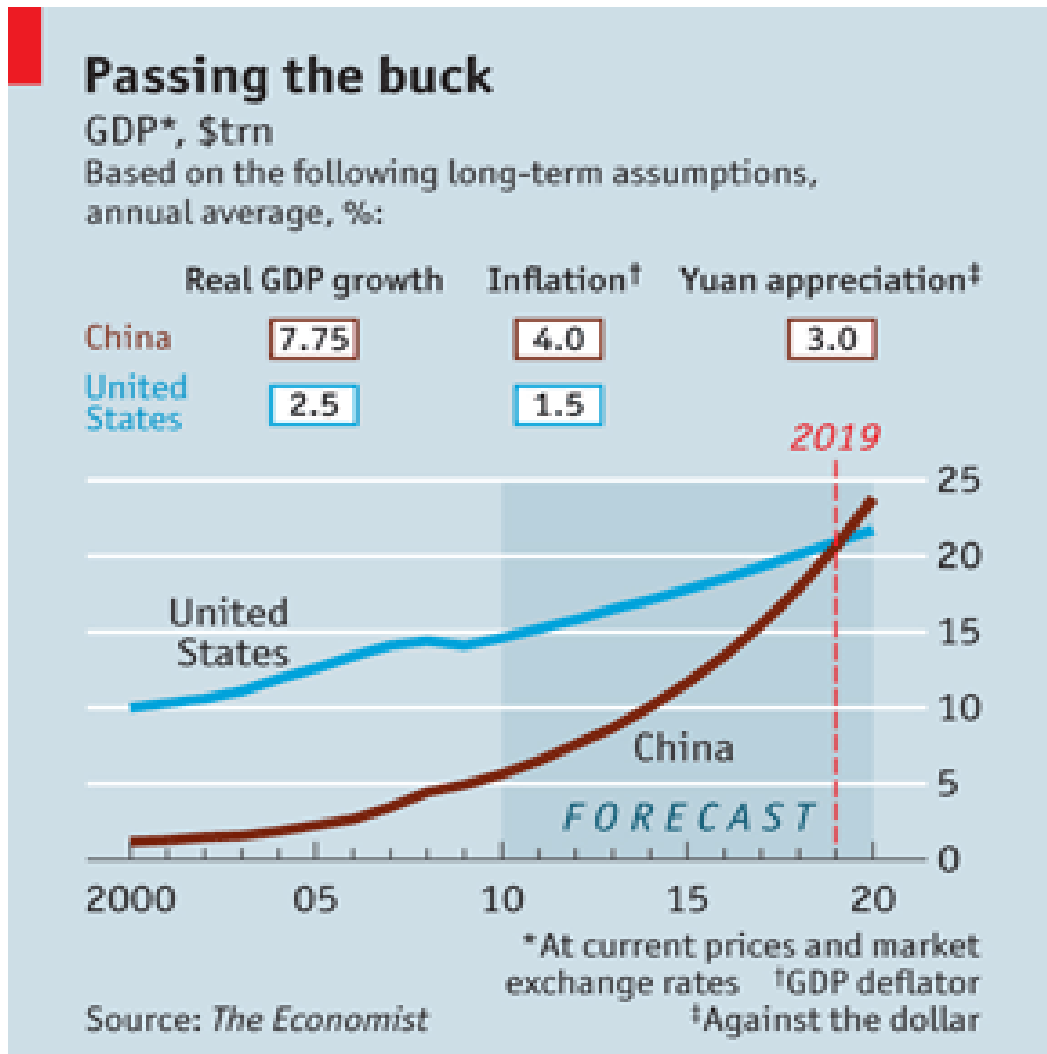
Vojenské náklady 15 států s největšími výdaji za rok 2016

Zdroj: SIPRI 2017

11.4 Příloha 4

Předpokládaný čínský nárůst HDP od roku 2000 do 2019.

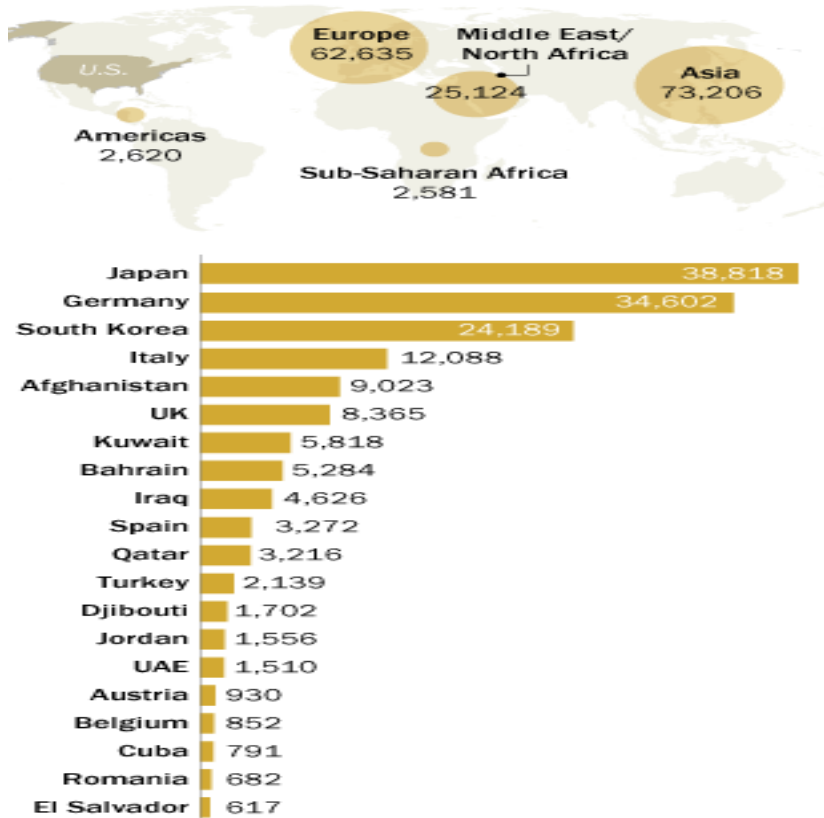
Zdroj: The Economist 2010

11.5 Příloha 5

Rozmístění amerických vojenských jednotek v regionech

Most U.S. troops overseas are in Europe or Asia

Number of active-duty personnel by region and country in 2016 (top 20 shown)

Notes: Estimates are as of Sept. 30, 2016. Figures represent U.S. active-duty Army, Navy, Marine Corps and Air Force personnel overseas. They exclude the U.S. Coast Guard, National Guard, reserve and civilian personnel, as well as troops in the U.S. and its territories. Personnel in unknown locations not shown.

Source: Defense Manpower Data Center.

PEW RESEARCH CENTER

Zdroj: Pew Research Center 2017